

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

TRESTNÝ ČIN VRAŽDY V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU

Ondřej Polanský

Plzeň

2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

DIPLOMOVÁ PRÁCE

TRESTNÝ ČIN VRAŽDY V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU

Ondřej Polanský

Vedoucí práce: JUDr. Jindřich Fastner

Plzeň

2020

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma „Trestný čin vraždy v českém trestním právu“ zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly řádně citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.“

V Plzni 31. března 2020

.....

Ondřej Polanský

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu své diplomové práce JUDr. Jindřichu Fastnerovi za jeho cenné rady, ochotu a pomoc při psaní diplomové práce. Zároveň bych rád poděkoval své rodině a svým nejbližším za podporu, kterou mi projevovali nejen při psaní diplomové práce, ale také po celou dobu mého studia.

Obsah

1	ÚVOD.....	1
2	HISTORIE PRÁVNÍ ÚPRAVY VRAŽD V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU.....	3
3	PRÁVO NA ŽIVOT A JEHO OCHRANA.....	12
3.1	ZAČÁTEK LIDSKÉHO ŽIVOTA	13
3.2	KONEC LIDSKÉHO ŽIVOTA.....	14
4	SKUTKOVÁ PODSTATA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY.....	15
4.1	OBJEKT.....	15
4.2	OBJEKTIVNÍ STRÁNKA	15
4.3	PACHATEL	16
4.4	SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA.....	17
5	ČLENĚNÍ VRAŽD	20
5.1	VRAŽDA PROSTÁ	20
5.2	VRAŽDA KVALIFIKOVANÁ	22
5.3	VRAŽDA SPÁCHANÁ ZA ZVLÁŠŤ PŘITĚŽUJÍCÍCH OKOLNOSTÍ	25
5.4	PRIVILEGOVANÉ SKUTKOVÉ PODSTATY ÚMYSLNÉHO USMRCENÍ.....	34
5.4.1	Zabití	34
5.4.2	Vražda novorozeného dítěte matkou	37
6	VÝVOJOVÁ STÁDIA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY	39
6.1	PŘÍPRAVA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY	40
6.2	POKUS TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY	41
7	TRESTÁNÍ VRAŽD	44
7.1	TREST ODNĚTÍ SVOBODY DLE § 55 TRESTNÍHO ZÁKONÍKU	45
7.2	VÝJIMEČNÝ TREST DLE § 54 TRESTNÍHO ZÁKONÍKU	47
7.3	TREST SMRTI.....	48
8	SROVNÁNÍ SE SLOVENSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU.....	51
8.1	ÚKLADNÁ VRAŽDA DLE USTANOVENÍ § 144 STZ	53
8.2	VRAŽDA DLE USTANOVENÍ § 145 STZ.....	56
9	EUTHANASIE	58
9.1	POJEM EUTHANASIE.....	58
9.2	FORMY EUTHANASIE	59
9.2.1	Aktivní a pasivní euthanasie	59
9.2.2	Přímá a nepřímá euthanasie	59
9.2.3	Dobrovolná a nedobrovolná euthanasie	60
9.2.4	Asistovaná sebevražda.....	60
9.3	EUTHANASIE Z POHLEDU TRESTNÍHO PRÁVA V RÁMCI TUZEMSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY.....	60
9.4	ARGUMENTY PRO A PROTI.....	62
9.5	JUDIKATURA ESLP	62
10	ÚVAHY DE LEGE FERENDA	64
10.1	PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY	64
10.2	EUTHANASIE	65
11	ZÁVĚR.....	66
12	RESUMÉ.....	69
13	POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA.....	70

Seznam zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
LZPS	Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
Sp. zn.	Spisová značka
STZ	Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Úmluva	Sdělení č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně zákonů
ZTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

1 Úvod

Tématem mé diplomové práce je trestný čin vraždy v českém trestním právu. Dané téma jsem si zvolil s ohledem na můj dlouhodobý zájem o trestní právo, které považuji z právních oblastí za jedno ze stěžejních. Již v průběhu mého studia jsem si volil výběrové předměty se zaměřením na trestněprávní oblasti, které mě pouze utvrdily v přesvědčení, že bych se v budoucnu chtěl trestním právu věnovat. S tématem vraždy jsem se setkal již v rámci své právní praxe v advokátní kanceláři, když jsem měl tu možnost nahlédnout do soudních spisů věnujících se případům vražd. Nepochybně i to přispělo k výběru tématu mé diplomové práce, neboť jsem o daném tématu měl již určitou představu.

Problematiku úmyslných usmrcení, respektive problematiku vraždy, jsem si vybral s ohledem na to, že postihuje to nejcennější, co jako lidské bytosti máme, tedy lidský život. I proto současný trestný zákoník věnuje vraždě a jejím privilegovaným skutkovým podstatám přední ustanovení zvláštní části trestního zákoníku a trestnému činu vraždu nasazuje pomyslnou korunu trestných činů. Zajímavé mi také přišlo, že s problematikou úmyslných usmrcení se lidstvo potýká již od svého počátku a nelze očekávat, že by daná problematika do budoucna vymizela. Lze to přičíst především komplikovanosti lidské bytosti. V této souvislosti je zejména z historického hlediska zajímavé sledovat přeměnu soukromoprávního charakteru vraždy na charakter veřejnoprávní. Zároveň se také v případě dokonané vraždy pachatel většinou těší nezáviděníhodné popularitě medií a s tím i morálnímu odsouzení ze strany společnosti, neboť ta vnímá trestný čin vraždy jako jeden z vůbec nezávažnějších trestních činů. Z toho pramení i silná poptávka po co nejvyšším objasnění jednotlivých případů, ke kterému nepochybně přispívá i zmiňovaný zájem medií.

V rámci této práce považuji za nezbytné podat stručný výklad o právní úpravě vraždy v českém trestním právu z historického hlediska, neboť se domnívám, že k pochopení tématu je ku prospěchu znát vývoj právní úpravy vraždy v historickém kontextu, zejména její měnící se charakter.

Ve své diplomové práci se dotknu i otázky práva na život a jeho ochrany, která úzce souvisí s tématem mé diplomové práce. Tuto otázku považuji za klíčovou zejména pro vymezení okamžiku, kdy z trestněprávního hlediska začíná a končí ochrana lidského života.

Stěžejní náplň mé práce bude věnována trestnému činu vraždy z hlediska současné právní úpravy, jejím vývojovým stádiím a jejímu trestání. V rámci

současné právní úpravy provedu s pomocí odborné literatury a ustálené judikatury hlubší analýzu dané problematiky, zejména se zaměřím na obligatorní znaky skutkové podstaty a rozčlením jednotlivé typy vražd, přičemž neopomenu ani její privilegované skutkové podstaty. Za cíl si také kladu odlišení jednotlivých typů vražd a v rámci tzv. premeditativní vraždy také rozlišení mezi dvěma formami premeditace. Rozsáhleji se také budu věnovat vraždě spáchané za zvlášť přitěžujících okolností, protože není vždy zcela jasné, jaké jednání lze pod jednotlivé okolnosti podřadit. V kapitole věnující se členění vražd také rozeberu privilegované skutkové podstaty úmyslných usmrcení – zabití a vraždu novorozeného dítěte matkou, a to především jejich specifika a odlišnosti. V rámci kapitoly věnované vývojovým stádiím vraždy se pokusím nastínit pokus a přípravu trestného činu vraždy a současně i vyložit rozdíl mezi nimi. V kapitole věnující se trestání vražd se zaměřím na to, jakým způsobem jsou vraždy dle současného trestního zákoníku postihovány a jaké trestní sazby trestu odnětí svobody lze za ně uložit. Také se v této souvislosti lehce dotknu otázky trestu smrti, na kterou nepanuje ve společnosti jednotný názor.

Dále poskytnu srovnání české právní úpravy vraždy se slovenskou právní úpravou. Srovnání budu koncipovat pouze z hlediska současné právní úpravy. Zejména podrobím analýze trestný čin úkladné vraždy dle § 144 STZ a vraždu dle §145 STZ.

V neposlední řadě se věnuji otázce euthanasie, která se úzce pojí s tématem mé diplomové práce. Obsáhlost otázky euthanasie by jistě vydala na samostatnou diplomovou práci, nicméně v rámci mé vědecké práce se alespoň stručně pokusím vymezit její jednotlivé formy, její pravděpodobné posouzení z hlediska trestního zákoníku a představím názory odpůrců i zastánců euthanasie.

Poslední kapitola bude zaměřena na úvahy de lege ferenda. V rámci této kapitoly se pokusím nastínit možné legislativní řešení trestného činu usmrcení na žádost, který v trestním zákoníku absentuje. Neopomenu také navrhnout legislativní řešení pro případ legalizace euthanasie.

2 Historie právní úpravy vražd v českém trestním právu

Problematika úmyslných usmrcení, zejména vraždy, je s evolucí lidstva neodlučně spjata, a to již od svého počátku. K pochopení současné právní úpravy trestného činu vraždy je nezbytné alespoň stručně nastínit její historický vývoj, jelikož v průběhu času se pohled na trestný čin vraždy a především pohled na její trestání měnil. V této kapitole chronologicky vyložím právní úpravu vraždy na našem území v historickém kontextu.

Ještě před vznikem státu, za doby tzv. rodové společnosti, kdy se pokrevně příbuzní sdružovali do rodů, nebyla poskytována žádná právní ochrana. Poškozený se svého nároku za způsobenou škodu domáhal svémocně na majetku pachatele, jeho osobě, popřípadě jeho rodině. Jednalo se tedy o soukromou mstu, která vyvrcholila buďto mstou krevní nebo jinou náhradou, spočívající ve vyhnání viníka nebo smluvenou kompenzací.¹

V počátcích ranně feudálního státu bylo trestní právo značně závislé na obyčejích předstátní společnosti. Tyto přežitky předstátní společnosti se projevovaly zejména ve způsobu a systému trestů, kdy byl například za vraždu užíván trest kamenováním, který byl doložen ještě ve Statutech Konrádových. Jednalo se o usmrcení pachatele ukamenováním, na kterém se podílela celá osada, vesnice či například účastníci trhu.² V tomto období byla hlavním úkolem vznikajícího práva vedle ochrany státu a církve zejména ochrana feudálního vlastnictví, za jejíž porušení byly v nejstarších zákonech na našem území sankce stanoveny velice přesně. Naopak potrestání úmyslných usmrcení se ponechávalo stále na soukromé iniciativě. V této době byl veřejný zájem na potrestání pachatele ze strany státu velice nepatrný, v případě úmyslných usmrcení nulový. S nástupem křesťanství však začal sílit nátlak ze strany církve, aby stát prostřednictvím svých orgánů začal prosazovat křesťanské mravní zásady a jejich porušování náležitě trestal. Výsledkem tohoto počínání jsou **Dekrety Břetislavova** z roku 1039³, jež začala omezovat soukromou mstu a to tím, že ze způsobené škody se šlo vyvinut zaplacením náhrady. V souvislosti s vraždou se také mohl majetný pachatel vykoupit z krevní msty, dle staré terminologie tzv.

¹ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 172.

² MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 142.

³ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 3.

příhlavními penězi (peníze za hlavu – vraždu), jinými slovy institut „*wergeldu*“.⁴ Dekreta Břetislavova mimo jiné také zakotvovala užívání ordálů jako důkazních prostředků za situace, kdy při činu nebyl přítomen žádný svědek.⁵ Typickým ordálem v souvislosti s úmyslným usmrcením je ordál soudního souboje, kdy se proti sobě utkají v boji vrah na jedné straně a žalobce, vždy nejbližší příbuzný usmrceného, na straně druhé. Ačkoliv zabití člověka nevzbuzovalo dosud žádný veřejný zájem na potrestání pachatele a vše se ponechávalo soukromému vyrovnání, snažila se církev v této době alespoň podnítit veřejný zájem na potrestání pachatele za usmrcení kněze, či zavraždění rodičů. Dokonce ani útok na panovníka nebyl po dlouho dobu považován za útok proti státu. V této době bylo možné v případě zabití příbuzného nebo poddaného podat žalobu k panovníkovi či jeho úředníkům na soud dvorský, popřípadě soud hradní, nicméně konečným výsledkem bylo toliko prisouzení odškodného (tzv. příhlavní peníze) nebo odsouzení k nákladům řízení (tzv. viny připadající úředníkům).⁶ Dekreta Břetislavova jsou tedy významným pramenem, který zřetelně omezil výkon soukromé msty v souvislosti s úmyslným usmrcením.

V rámci konsolidace státní správy a upevnování panovnickovy moci začalo být postupem času na svépomocné řešení sporů pohlíženo jako na ohrožení, především v souvislosti s hrozbou řetězové krevní msty a násilím s ní spojeným. Krevní msta mohla prakticky vyústit ve vyvražďování celé oblasti a tím i ke ztrátě jejího osídlení. Na tento popud začala státní moc omezovat rozsah svémoci a pokoušela se převzít výkon spravedlnosti do vlastních rukou, přičemž tak nabízela poškozenému, aby na základě své iniciativy předložil svůj spor k příslušnému soudu a ten o něm náležitě rozhodl. Dané rozhodnutí pak mohlo být ze strany státu prosazeno mnohem efektivněji, než tomu bylo v případě prosazení ze strany soukromníka. V průběhu 12. století však začala státní moc stíhat některé delikty, které se dotýkali obecných zájmů, ze své vlastní iniciativy, tzv. *ex officio*, a to na základě rozhodnutí vlastních úředníků.⁷ Například delikt vraždy, který byl

⁴ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 142.

⁵ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, s. 53

⁶ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 4.

⁷ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 172-173.

spáchán před soudem či králem se trestal bez čekání na obžalobu trestem smrti, protože pachatel v daném případě porušil obecný závazek pokoje a míru.⁸

K významnému rozvoji trestního práva na českém území došlo až v období stavovského státu v 16. století, hlavně díky recepci práva římského. Jednak byla převzata část ustanovení ze starší doby, ale zejména se začaly objevovat nové právní normy, které lépe reflektovaly nové poměry ve společnosti. Je však nutné zmínit, že nové právní normy upravovaly zejména ochranu feudálního státu, církve a náboženství či právního řádu. Ochrana života, zdraví a cti jedince stále stála v pozadí, a tak se postupovalo většinou dle starších právních norem. Významným právním pramenem této doby se stal **Koldínův zákoník** z roku 1579 (známý pod jménem **Práva městská království českého**), který kodifikoval městské právo. Zároveň však obsahoval i právo trestní, přičemž konkrétně upravil i trestné činy proti životu. V souvislosti s vraždou již rozeznával dva druhy – mord, který představoval úkladné usmrcení a vraždu, která byla spáchána v nepřímém úmyslu. Zároveň rozeznával rozdíl mezi mordem prostým a úmyslným usmrcením příbuzného.⁹ Pachatelé vražd byli v této době trestáni stětím, v případě úkladných vražd pak lámáním kolem či vláčením ulicemi. Postih pachatele byl podmíněn osobou pachatele, jeho třídním a společenským postavením, věkem, přičetností, jeho úmyslem a způsobem, který při usmrcení použil.¹⁰ Zarážející je, že na podnět církve byla postihována sankcí i sebevražda jedince, trestní postih však mohl být vykonán toliko na sebevrahově mrtvole.¹¹ Již v této době byla patrna přeměna trestního práva ze soukromého charakteru na veřejnoprávní.

Po bitvě na Bílé hoře a porážce stavovského povstání roku 1620 došlo v rámci trestního práva k zásadním změnám. Zejména k definitivnímu vymizení soukromého charakteru trestního práva a to s přijetím **Obnoveného zřízení zemského** roku 1627, které s konečnou platností zrušilo krevní mstu jako způsob potrestání. Obnovené zřízení zemské především změnilo úpravu politických

⁸ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 6.

⁹ TAUCHEN, Jaromír; SCHELLE, Karel a kol. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2015, s. 51.

¹⁰ MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15. - 16. Století*. Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 183.

¹¹ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 13.

deliktů, kdy jeho ustanoveními byla chráněna zejména osoba panovníka.¹² Dalším kodifikačním pokusem trestního práva v Rakousku byl trestní zákoník Ferdinanda III. – **Constitutio Criminalis Ferdinanda** z roku 1656. Neplatil však na našem území, a to z toho důvodu, že byl vydán pro území Dolního Rakouska. Ani trestní zákoník Josefa I. z roku 1707 – **Constitutio Criminalis Josephina** nepřerušil tradici starého trestního práva, neboť měl vůči starším normám jen funkci podpůrnou. Na našem území by stále v platnosti Koldínův zákoník - právní předpis práva městského, a Obnovené zřízení zemské - právní předpis práva zemského.¹³

První kodifikací trestního práva platnou na našem území, která nahradila dosavadní staré české právo, byla **Constitutio Criminalis Theresiana** (tzv. "Tereziana") vydaná roku 1768. Ve své době se však jednalo o zákoník zaostalý, zejména proto, že zachovával staré feudální přežitky trestního práva. Konkrétněji s potrestáním pachatele spojoval tresty, které měly charakter msty na odsouzeném, nerespektovaly úměrnost mezi mírou společenské škodlivosti a uloženým trestem, a tak vesměs svou krutostí měly odstrašovat společnost od páchání trestné činnosti.¹⁴ Svým pojetím vycházel z předchozího podpůrně platného trestního zákoníku *Constitutio Criminalis Josephina*. Oproti němu však *Tereziana* zásadním způsobem sjednotila a zjednodušila trestní právo, hlavně díky zdařilejšímu legislativnímu pojetí. Děnila se na dvě části mající 104 článků. První část se věnovala trestnímu řízení a druhá obsahovala výčet trestných činů a tresty za ně. Z pohledu procesního práva uváděla řadu zásad a institutů jako je presumpce viny, zásady inkvizičního řízení či doznání pachatele za pomoci tortury. Zaostalost zákoníku se projevuje i tím, že pachatel mohl být potrestán na základě analogie. To znamená, že čin podobný trestnému činu uvedenému v druhé části zákoníku šlo trestat jako tento čin. Jak již bylo uvedeno výše *Tereziana* stanovovala tresty charakteristické svou krutostí, jejichž účelem byla pomsta či odstrašení. Do jisté míry se tak jednalo o princip odplaty. V souvislosti

¹² VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 492.

¹³ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 6.

¹⁴ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 192.

s usmrcením druhého následoval trest smrti, který mohl být vykonán např. stětím, oběšením, upálením a dalšími způsoby.¹⁵

Přelomový obrat ve vývoji trestního práva na našem území přinesl Všeobecný zákoník o zločinech a trestech za ně vydaný za vlády Josefa II. z roku 1787. Byl ovlivněn osvícenskou filozofií a zdatně reflektoval potřeby nastupujícího měšťanstva. Jeho hlavní přednost spočívala v technické dokonalosti, stručnosti a úplnosti. Oproti Terezianě vycházel ze zásady presumce neviny a zásadně odmítal trestání pachatele podle volné úvahy soudců či analogie. Významným krokem vpřed bylo zavedení zásady *nullum crimen sine lege* a *nullum poena sine lege*, které představují stěžejní zásady i v našem současném právním řádu. Dle těchto zásad nesměl být pachatel odsouzen za jednání, které nebylo trestním zákonem označeno za trestné, a zároveň mohl být pachateli uložen jen takový trest, který trestní zákoník stanovoval. Nově také pohlížel účel trestu, který měl zejména přispívat k převýchově pachatele, nikoliv jako odstrašující příklad pro společnost. Při stanovení trestů se dle tohoto zákona vycházelo ze zásady úměrnosti mezi společenskou nebezpečností trestného činu a přísností daného trestu.¹⁶ V souvislosti s tématem vraždy lze zmínit, že se pro účely doznání pachatele přestalo užívat tortury.

V roce 1796 byl vyhlášen Západohaličský trestní zákoník platný pro Západni Halič, který se po následných úpravách stal roku 1803 platný i pro celý zbytek monarchie, vyjma Uher. Tento zákoník se nazýval **Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích**. Jak je již z názvu patrné, dělil se na dva díly, kdy první byl věnován zločinům a druhý přestupkům. Tyto díly se pak dále dělily na části hmotné a procesní. Svou podstatou navazoval na předchozí josefínský zákoník a ve své době představoval výborné legislativní dílo, zejména svou komplexností, přehledností a konkrétností. Poprvé se v něm objevuje přelomová zásada trestního práva totiž skutečnost, že „neznalost zákona neomlouvá“. Stanovena byla dokonce i trestnost návodu, pomoci a pokusu trestného činu, pouhý úmysl však trestný nebyl, když ke spáchání trestného činu se vyžadoval zlý úmysl. Také vylučuje trestní odpovědnost v souvislosti s věkem pachatele (hranice trestní odpovědnosti byla stanovena na 14 let), nepřičetnosti pachatele, z důvodu neodolatelného, náhody, nedbalosti či nevědomosti. Vzhledem k trestům

¹⁵ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra; KNOLL, Vilém; RUNFOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 89-90.

¹⁶ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 29-30.

ukládal zákoník za zločiny trest smrti, který se vykonával pouze oběšením, a žalář, ve kterém se výkon trestu vykonával buďto doživotně nebo v rozmezí 6 měsíců až 20 let.¹⁷

Až do roku 1950 na naše území platil **Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích** vydaný roku 1852, jenž byl publikován pod č. 117/1852 ř. z. Ve své podstatě se jednalo pouze o novelizaci trestního zákoníku z roku 1803, avšak v několika aspektech se od předchozího lišil. Zejména tím, že obsahoval pouze právo hmotné, zatímco procesní úpravu ponechával samostatnému zvláštnímu předpisu. Oproti předchozímu trestnímu zákoníku také po novu rozlišoval vedle zločinů a přestupků také přečiny. Za spáchané zločiny byl ukládán trest smrti nebo žalář. V případě přestupků a přečinů byl pak ukládán trest propadnutí věci, ztráta práv a povolání, vězení, tělesná kárání, peněžité pokuty či vyhoštění z určitého místa.¹⁸

Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852 poprvé obsahoval skutkovou podstatu vraždy, která je podobná té současné.¹⁹ Tato skutková podstata byla ustanovena v § 134, jehož dikce zní: „*Kdo jedná proti člověku v obmyslu, aby ho usmrtil, takovým způsobem, že z toho nastane smrt jeho nebo jiného člověka, dopustí se zločinu vraždy; i když výsledek tento nastal jen pro osobní povahu toho, jemuž ublíženo, nebo pouze pro nahodilé okolnosti, za nichž byl čin spáchán anebo jen z příčin vedlejších náhodou k tomu přistoupiších, pokud tyto příčiny byly přivoděny činem samým.*“²⁰ Vraždě byly však věnovány i další paragrafy.

Ustanovení § 135 pak rozlišovalo mezi vraždou úkladnou, loupežnou, sjednanou a prostou. Vražda úkladná byla spáchaná jedem nebo jinak potměšilým způsobem, vražda loupežná pak v obmyslu převést na sebe cizí věc movitou násilnostmi proti osobě. V případě vraždy sjednané se jednalo o vraždu, k níž byl někdo najat, nebo jiným způsobem od třetí osoby pohnut a vražda prostá představovala zbytkovou kategorii. Tresty za vraždu se lišily dle toho, zda se jednalo o dokonáný či nedokonáný zločin. Trest za pokus vraždy, tedy vraždy nedokonané, byl stanoven v § 138. V souvislosti s vraždou dokonanou zákoník stanovoval trest zvláště pro pachatele, zjednatel a přímého účastníka dle § 136 a

¹⁷ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 31.

¹⁸ Tamtéž, s. 32.

¹⁹ TAUCHEN, Jaromír; SCHELLE, Karel a kol. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2015, s. 161.

²⁰ Zákon č. 117/1852 ř. z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích.

zvláště pro vzdálené spoluviníky a účastníky dle § 137. Zvláštním druhem vraždy bylo zavraždění dítěte, za které ustanovoval zákoník trest § 139.

V souvislosti se vznikem Československé republiky nastal z hlediska práva zásadní problém, a to, které právo bude v nově vzniklém státě platit. S tímto problémem se vypořádali zákonodárci přijetím tzv. recepčního zákona č. 11/1918, kterým byly přijaty původní zemské a říšské zákony. To tedy z pohledu trestního práva znamenalo, že v platnosti zůstal tehdejší Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852. Mělo se však jednat jen o dočasnou úpravu, neboť vyvstávaly snahy o unifikaci trestního práva. Zůstalo však jen u vypracování Prozatímního návrhu obecné části trestního zákona z roku 1921. Celkovou kodifikaci trestního práva se však do začátku německé okupace nepodařilo realizovat.²¹

Dle usnesení socialistické vlády byly v roce 1948 v rámci tzv. právnické dvouletky zahájeny práce na novém trestním zákoníku. Konečným výsledkem bylo přijetí zákona **č. 86/1950 Sb., trestní zákon**, jenž měl silně socialistický charakter projevující se zejména ochranou lidově demokratické republiky, její socialistické výstavby, zájmů pracujícího lidu a výchovy jedinců k dodržování pravidel socialistického soužití. Přerušil tak téměř stoletou tradici trestního zákoníku z roku 1852. Tento trestní zákon byl silně ovlivněn sovětským právem, což se projevovalo zejména tím, že vycházel z materiálního pojetí trestné činu, tj. trestný čin je společensky nebezpečné jednání, jehož výsledek uvedený v zákoně pachatel zavinil. Oproti předchozí právní úpravě také znal pouze jeden druh deliktu, kterým byl trestný čin. Dále posunul trestní odpovědnost na 15. rok věku a obsahoval i ustanovení o trestání mladistvých, za které se považovaly osoby ve věku 15-18 let.²²

Trestní zákon z roku 1950 se dělil na obecnou a zvláštní část. Zvláštní část se dále dělila na deset hlav, ve kterých byly zakotveny skutkové podstaty trestných činů. Charakteristickým prvkem socialistického trestního práva bylo upřednostnění ideologických a společenských zájmů nad zájmy jednotlivců.²³ Hlavně díky tomuto postoji byly trestné činy proti životu zakotveny až v šesté hlavě zvláštní části. Skutková podstata trestného činu vraždy byla zakotvena v § 216:

²¹ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 16.

²² Tamtéž, s. 348-349.

²³ KUKLÍK, Jan a kol. *Vývoj česko-slovenského práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2008, s. 156.

(1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na patnáct až pětadvacet let.*

(2) *Odnětím svobody na doživotí nebo smrti bude pachatel potrestán, a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 na několika osobách nebo opětovně, b) dopustí-li se takového činu při loupeži nebo způsobem zvlášť surovým, nebo c) je-li tu jiná zvlášť přitěžující okolnost.*

Ze shora uvedeného ustanovení je vidno, že trestní zákon rozlišoval z pohledu trestného činu vraždy základní a kvalifikovanou skutkovou podstatu. Základní skutková podstata vraždy byla obsažena v prvním odstavci zmíněného paragrafu a byla definována podobnou formou jako je tomu v našem současném trestním zákoníku, tedy „*kdo jiného úmyslně usmrtí*“. Kvalifikovaná skutková podstata byla pak ustanovena v druhém odstavci a dopustil se jí pachatel tím, že úmyslně usmrtil několik osob nebo tak učinil při loupeži, opětovně, zvlášť surovým způsobem nebo za předpokladu, že existovala jiná, zvlášť přitěžující okolnost. Zvlášť přitěžující okolnosti pak byly stanoveny v § 20 zmiňovaného zákona.

Po přijetí nové ústavy roku 1960 započala kodifikační vlna, v jejímž rámci byl roku 1961 přijat zákon č. **140/1961 Sb., trestní zákon**, který po řadě novelizací platil až do přijetí současného trestního zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákon z roku 1961 odstranil řadu nedostatků předchozí právní úpravy, zejména byly sníženy trestní sazby. Maximální výměra trestu odnětí svobody byla stanovena na 15 let a trest smrt se stal výjimečným. Soudům také bylo umožněno častěji využívat podmíněného odsouzení a podmíněného propuštění.²⁴

Svou systematikou a socialistickým charakterem se podobal předchozímu trestnímu zákoníku. Oproti předchozímu trestnímu zákoníku se však dělil na tři části - obecná část, zvláštní část, přechodná a závěrečná ustanovení. Ve zvláštní části byly trestné činy uspořádány dle socialistického pojetí, tedy na počátku byly ustanoveny trestné činy proti republice a státním zájmům, po nich pak následovaly ostatní trestné činy. Trestný čin vraždy byl zakotven až v hlavě VII zvláštní části, přesněji v § 219. Oproti předchozímu trestnímu zákonu z roku 1950 však v původním znění obsahoval pouze základní skutkovou podstatu vraždy, která zněla: „*Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let nebo trestem smrti*“. Je zcela nepochybné, že takové

²⁴ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 1627-628.

ustanovení skutkové podstaty trestného činu vraždy je velkým krokem zpět, a proto lze tvrdit, že se jedná o zásadní rozpor se zásadou právní jistoty.²⁵ Postupem času však došlo k řadě novelizací, které měly zásadní vliv na úpravu trestného činu vraždy. Zejména novela provedená zákonem č. 175/1990 Sb. přinesla rozšíření tohoto ustanovení o druhý odstavec, který obsahoval kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu vraždy. Tato novela zároveň zrušila trest smrti a byl nahrazen trestem výjimečným. Po této novelizaci ustanovení § 219 znělo:

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let.

(2) Odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na dvou nebo více osobách,

b) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem,

c) opětovně,

d) na osobě mladší než patnáct let,

e) na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci,

f) v úmyslu získat majetkový prospěch, nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.

Shora uvedený taxativní výčet okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby byl ještě doplněn novelizací provedenou zákonem č. 152/1995 Sb., jež ho rozšířila o další přitěžující okolnost. Jednalo se o spáchání trestného činu vraždy „na těhotné ženě, nebo na jiném pro jeho rasu, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání“.

I přes snahy o rekodifikaci, zejména s vládním návrhem osnovy trestního zákoníku v roce 2004, který nakonec nebyl přijat, byl trestní zákon z roku 1961 účinný až do přijetí současného trestního zákona **č. 40/2009 Sb., trestní zákoník**.

²⁵ TAUCHEN, Jaromír; SCHELLE, Karel a kol. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2015, s. 162.

3 Právo na život a jeho ochrana

Právo na život je považováno za nejzákladnější lidské právo, neboť bez něho bychom nemohli o jedinci hovořit jako o nositeli další práv a povinností. Ve své užší podobě představuje: „*právo na fyzickou a biologickou existenci člověka na Zemi, na lidský život, v jeho bazálním, nejvýznamnějším aspektu založeném na důstojnosti lidského života, vycházejícího ze samotné podstaty lidství.*“²⁶ V této souvislosti je nezbytné jej chápat ve smyslu čl. 1 LZSP jako právo nezadatelné, nezczitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné a zároveň v souladu s čl. 3 odst. 1 LZSP také tak, že je garantováno bez rozdílu každému. Můžeme tedy hovořit o projevu univerzality práva na život. V českém právním systému je ochrana práva na život stanovena na ústavní úrovni, přesněji v čl. 6 LZSP, jenž zní:

- (1) *Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.*
- (2) *Nikdo nesmí být zbaven života.*
- (3) *Trest smrti se nepřipouští.*
- (4) *Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.*

Na mezinárodní úrovni poskytuje ochranu lidskému životu několik mezinárodních úmluv. Nejstarším takovýmto dokumentem vydaným OSN je **Všeobecná deklarace lidských práv** z roku 1948, která ve svém čl. 3 stanovuje: „*každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.*“ Má však pouze doporučující charakter, nicméně z hlediska historického vývoje zásadně ovlivnila další vývoj základních práv a svobod. Dalším takovýmto dokumentem je **Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod** z roku 1950, která právo na život ustanovuje ve svém čl. 2 odst. 1. Dalšími dvěma dokumenty upravujícími právo na život, které byly vydány v rámci OSN, je **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech** z roku 1966 a **Úmluva o právech dítěte** z roku 1989. Na úrovni Evropské unie je pak právo na život a jeho ochrana stanovena v **Listině základních práv Evropské unie**, která v Hlavě I čl. 2 uvádí:

1. *Každý má právo na život.*
2. *Nikdo nesmí být odsouzen k trestu smrti a popraven.*

Z trestněprávního hlediska a v souvislosti s trestným činem vraždy je však nezbytné vymezit začátek a konec lidského života, neboť to je klíčové pro určení časového období, po které je lidský život chráněn.

²⁶ WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 150.

3.1 Začátek lidského života

V souvislosti s určením začátku lidského života je nezbytné si klást klíčovou otázku, kterou je stanovení hranice, kdy lidská bytost přestává být plodem. Z pohledu trestního práva a soudní praxe je za tuto hranici považován začátek porodu. Tento zastávaný názor má oporu v dikci ustanovení § 142 TZ, dle kterého lze spáchat vraždu i usmrcením novorozeného dítěte při porodu. Za začátek porodu se z právního hlediska považuje okamžik, kdy dítě začne opouštět tělo matky, to znamená, že se při porodu objeví hlavička nebo vedoucí část dítěte.²⁷ V případě tzv. císařského řezu lze za začátek porodu označit okamžik počátku chirurgického zákroku.²⁸

K výše zmíněnému je však nutné zmínit, že v odborné veřejnosti nepanuje jednoznačná shoda na stanovení okamžiku, kdy se z plodu stane lidská bytost. Tuto neshodu ilustruje řada odborných článků. Například spoluautoři Mitlöchner a Řežňáková ve svém článku zastávají názor, že *za živého člověka je možno považovat jedince, který se živě narodil, tj. byl vybaven fyziologickými porodními cestami nebo byl z těla matky vyjmut operativními metodami (císařským řezem), alespoň jednou spontánně nebo po kříšení vydechl, a u kterého ještě nenastala biologická smrt.*²⁹ Hranici mezi plodem a lidským jedincem tedy spojují s momentem prvního nadechnutí a samotným dýcháním. Oproti tomu se však kriticky vyjadřuje Dolenský ve svém článku nazvaném *Momentum partus*, který považuje za onu hranici právě počátek porodu, nicméně blíže pak počátek porodu nespécifikuje. Svůj postoj argumentuje zejména německou a švýcarskou trestní naukou, ale také slovy „...*při porodu nebo hned po něm...*“ v ustanovení § 220 zákona č. 140/1961 Sb., jež se vážou k vraždě novorozence matkou.³⁰ Na Dolenského kriticky navazuje Císařová, která se ve svém článku nazvaném *Iura novit curia* přiklání na stranu spoluautorů Mitlöchnera a Řežňákové, tedy hranici mezi plodem a dítětem spojuje se samotným dýcháním. Pojetí Dolenského kritizovala především tím, že blíže neurčil okamžik počátku porodu, neboť z medicínského hlediska se za počátek porodu považuje nástup porodních bolestí, to však Dolenský nikterak nereflektuje. Císařová také zastává názor, že vyřešení

²⁷ Dle lékařské vědy se však za začátek porodu považuje nástup porodních bolestí.

²⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 535.

²⁹ MITLÖCHNER, Miroslav; REŽŇÁKOVÁ, Martina. *K vymezení objektu trestných činů proti životu.* Trestní právo, 1997, č. 12, s. 16-17.

³⁰ DOLENSKÝ, Adolf. *Momentum partus.* Trestní právo, 1998, č. 3, s. 6-7.

otázky, kdy a zda se dítě narodilo, by mělo být ponecháno medicíně, nikoliv nauce trestního práva.³¹

Na základě výše zmíněného se domnívám, že stanovení hranice, kdy plod již přestává být plodem a stane se z něho lidský jedinec, je ryze odborná otázka. Ponechal bych tedy tuto otázku lékařské vědě, na kterou by posléze navázala i trestněprávní nauka. Stejně tak se na základě poznatků lékařské vědy vykládá i konec lidského života. Osobně se však přikláním k názoru, že pomyslná hranice mezi lidským plodem a lidským jedincem by měla být spojena s momentem samotného dýchání, tedy s momentem prvního nadechnutí.

3.2 Konec lidského života

V souvislosti s trestným činem vraždy je nezbytné vymezit okamžik, kdy ochrana lidského života z pohledu trestního práva končí. Na základě poznatků lékařské vědy je smrt, tedy konec lidského života, definována jako biologická smrt mozku, neboli v lékařské terminologii cerebrální smrt. Jedná se o takový stav organismu, ve kterém už je vyloučena obnova životních funkcí.³² Z lékařského pohledu však smrt představuje dlouhodobější proces, nicméně v právu se jedná o konkrétní okamžik, neboť s ním pojí řada trestněprávních konsekvencí (např. otázku promlčení).³³

V současné době je smrt definována v ustanovení § 2 písm. e) zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon). Dle tohoto ustanovení se smrtí rozumí: „*nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene.*“

Pro účely trestného činu vraždy nelze za smrt považovat tzv. klinickou smrt, jelikož se jedná o situaci, kdy životní funkce člověka lze včasným lékařským zákrokem ještě obnovit a tím zachránit jeho život. Klinická smrt tedy připouští možnost návratu do života, kdežto v případě cerebrální smrti je tento návrat již vyloučen. Dojde-li tedy ke klinické smrti poškozeného, kterému díky lékařskému zákroku došlo k obnově životní funkcí, bude pachatelovo protiprávní jednání kvalifikováno jen jako pokus trestného činu vraždy.³⁴

³¹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Iura novit curia*. Trestní právo, 1998, č. 5, s. 19-20.

³² Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4-5/1986 jako R 16/1986 tr.

³³ KVAPILOVÁ, Helena; DOGOŠI, Michal. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 72.

³⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1976 jako R 41/1976 tr.

4 Skutková podstata trestného činu vraždy

4.1 Objekt

Objekt trestného činu představuje základní hodnoty a společenské zájmy, kterým trestněprávní norma poskytuje ochranu.³⁵ Ve své podstatě se jedná o abstraktní duchovní hodnoty civilizace, nad kterými je ochrana, poskytovaná trestním právem, společností či jednotlivcem zvláště vyžadována. V této souvislosti však trestní právo nechrání všechny možné objekty, pouze některé, které ze své povahy vyžadují ochranu pomocí trestněprávních norem.³⁶ Objekt je tedy úzce spojen s ochrannou funkcí trestního práva. Objekt ve své zásadě nebývá explicitně vyjádřen přímo v zákoně, nýbrž je nutné si ho dovodit pomocí výkladu.³⁷

Objektem trestného činu vraždy dle § 140 TZ je lidský život. Pro trestní právo je zcela klíčové vymezit začátek a konec lidského života.³⁸ Touto problematikou jsem se již zabýval v kapitole „Právo na život a jeho ochrana“, proto si dovoluji na tuto kapitolu odkázat.

Předmětem útoku v souvislosti s trestným činem vraždy dle § 140 TZ je člověk.³⁹ Předmět útoku je nutné odlišovat od objektu trestného činu, především proto, že předmět útoku tvoří jen fakultativní znak skutkové podstaty.

4.2 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu představuje způsob spáchání trestného činu a jeho následek. Zahrnuje především obligatorní znaky objektivní stránky, které jsou nezbytné k naplnění skutkové podstaty trestného činu. Mezi obligatorní znaky objektivní stránky řadíme jednání, následek a kauzální nexus neboli příčinnou souvislost mezi jednáním a následkem. Obligatorní znaky jsou doplněny znaky fakultativními, mezi které se řadí zejména místo, čas, způsob jednání, či účinek. Objektivní stránky plní funkci jednak v odlišení jednotlivých trestných činů navzájem, ale zejména k rozhodnutí o naplnění, či nenaplnění skutkové podstaty trestného činu, tedy o rozhodnutí o vině, či nevině pachatele.⁴⁰

³⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8.vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 116-117.

³⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 267.

³⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8.vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 119.

³⁸ Tamtéž, s. 551.

³⁹ Tamtéž, s. 554.

⁴⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 249.

Objektivní stránka trestného činu vraždy představuje usmrcení člověka, které tkví ve zbavení života živého člověka. Nepřihlíží se k prostředkům, které k tomu byly užity, popřípadě zda šlo o jednorázové jednání nebo o jednání dlouhodobé.⁴¹ Usmrcení člověka lze způsobit jak konáním, tak „*opomenutím konání, k němuž byl pachatel podle okolností a svých poměrů povinen*“ (§ 112 TZ). Příkladem vraždy spáchané omisivním chováním může být neposkytnutí stravy rodičem dítěte, které vede k jeho usmrcení.

4.3 Pachatel

Pachatelem neboli subjektem trestného činu vraždy dle § 140 TZ může být kterákoliv fyzická osoba splňující obecné požadavky na pachatele ve smyslu ustanovení § 22 odst. 1 TZ.⁴² V tomto případě můžeme hovořit o tzv. obecném subjektu. Trestně odpovědnou osobou se dle dikce trestního zákoníku rozumí osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila patnáctý rok života a je přičetná, čímž se rozumí skutečnost, že osoba netrpí duševní poruchou, pro kterou by nemohla rozpoznat jeho protiprávnost, nebo ovládat své jednání (srov. § 26 TZ). V případě naplnění skutkové podstaty vraždy mladistvými hovoříme o provinění vraždy. V této souvislosti je nezbytné zkoumat skutečnost, zda mladistvý v době spáchání trestného činu vraždy dosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby byl schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo ho ovládat. Tato podmínka pak teprve zakládá trestní odpovědnost mladistvého (srov. § 5 odst. 1 ZSVM).

Novelizací provedenou zákonem č. 183/2016 Sb. s účinností od 1. 12. 2016 může být trestně odpovědná i právnická osoba dle ZTOPO. Výše zmíněná novelizace provedla změnu výčtu trestných činů stanovených v § 7 ZTOPO z pozitivního na negativní vymezení. Jinými slovy byl původní výčet trestných činů, za které mohla být odpovědná právnická osoba, nahrazen výčtem trestných činů, za které nemůže právnická osoba být odpovědná. Novelizace tedy rozšířila původní okruh trestných činů, tedy i o vraždu dle § 140 TZ, jelikož původní pozitivní vymezení tento trestný čin neobsahovalo.

Z osobního hlediska považuji tento krok za správný. Vzhledem k rozvíjejícímu se tržnímu prostředí a nárůstu podnikatelské činnosti se domnívám, že je v souladu s lidskou evolucí vztáhnout trestní odpovědnost za

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1462.

⁴² Trestní odpovědnost ve smyslu ustanovení § 139 TZ vzniká den po patnáctých narozeninách.

vraždou i na právnické osoby. A to především z důvodu, že právnické osoby často svou podnikatelskou činností oscilují na hraně zákona a bylo by pouze otázkou času, kdy by trestnou činností začaly využívat ke svému vývoji a prospěchu.

4.4 Subjektivní stránka

Subjektivní stránka „obsahuje soubor znaků, které charakterizují psychiku pachatele ve vztahu k trestnému činu.“⁴³ V návaznosti na definici je patrné, že obligatorním znakem subjektivní stránky je zavinění. Zavinění se diferencuje na dvě základní formy, jimiž jsou úmysl (§ 15 TZ - dolus) a nedbalost (§ 16 TZ - culpa).

Dle § 13 odst. 2 TZ je k trestní odpovědnosti za trestný čin zapotřebí úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon explicitně, že postačí zavinění z nedbalosti. V případě trestného činu vraždy dle § 140 TZ je v prvním a druhém odstavci explicitně vyjádřen požadavek úmyslného zavinění. O další formě úmyslného zavinění však zákon nehovoří. Z důvodové zprávy lze vyvodit, že trestný čin vraždy spáchat v úmyslu přímém i nepřímém. V nepřímém úmyslu dle § 15 odst. 1 písm. b) TZ je trestný čin spáchán, jestliže pachatel věděl, že svým jednáním může ohrozit nebo porušit zájem chráněný trestním zákoníkem, a pro případ, že jej způsobí, je s tím srozuměn. Jednáním v nepřímém úmyslu pachatel v zásadě sleduje jiný cíl, ale je mu ze své podstaty jasné, že daného cíle nedosáhne jinou cestou než tím, že poruší zájem chráněný trestním zákoníkem. Není však rozhodné, zda byl pachateli cíl z trestněprávního hlediska zřejmý, či nikoliv. Pachatel však současně musí být vždy srozuměn s tím, že realizace daného cíle v sobě zahrnuje i možnost způsobení následku, který už však je z pohledu trestního práva významný. Takové srozumění se dle Šámala usuzuje z toho, že: „pachatel nepočítal s žádnou konkrétní okolností, která by mohla zabránit následku, který si pachatel představoval možný.“⁴⁴ Srozuměním se pak dle § 15 odst. 2 rozumí i smíření pachatele s tím, že může svým jednáním způsobit ohrožení či porušení chráněného zájmu.

Nejednoznačné se také jeví posouzení lhostejného vztahu pachatele k následku, tedy v souvislosti s vraždou k usmrcení jiné osoby. Je zcela běžné, že pachatelé trestných činů proti životu a zdraví ve svých výpovědích uvádějí, že jim bylo lhostejné, zda takový smrtící následek nastane. Je tedy klíčové uvést, jak se

⁴³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 229.

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné.* 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 189-190.

s touto otázkou vypořádat, hovoříme přitom o dvou typech lhostejnosti. V případě tzv. nepravé lhostejnosti, kdy pachatelova lhostejnost k tomu, zda následek nastane či nikoliv, je vyjádřením jeho kladného stanoviska k oběma možnostem, se považuje za srozumění se s následkem, tedy se jedná o vztah eventuálního úmyslu.⁴⁵ Složitějším případem je tzv. pravá lhostejnost pachatele, kterou chápeme jako smíření se s následkem mlčky, popřípadě spoléhání se na to, že následek nenastane. Problematická je zejména tím, že v důsledku nulitní vůle pachatele k následku nedojde k naplnění volní složky nepřímého úmyslu.⁴⁶ Z tohoto důvodu by bylo logické posuzovat pravou lhostejnost jako vědomou nedbalost dle §16 odst. 1 písm. a) TZ, i přesto, že nejde o situaci záporné vůle pachatele.⁴⁷ Jelínek však uvádí, že ve smyslu teorie smíření se pachatele s naplněním znaků skutkové podstaty je třeba pravou lhostejnost posuzovat jako úmysl nepřímý dle § 15 odst. 2 TZ.⁴⁸

V rámci subjektivní stránky nelze opomenout několik zvláštních situací, se kterými se soudy musejí vypořádat. Jedním z případů je situace, kdy pachatel má v úmyslu způsobit smrt jinému, ale ta je zapříčiněna jiným způsobem, než si představoval. Pak je následek kryt jeho zaviněním jen v případě, že takový způsob byl alespoň v obecné rovině zahrnut v jeho představách. Jestliže však nastala jiným způsobem, jedná se o pokus vraždy v souběhu s trestným činem usmrcení z nedbalosti dle § 143 TZ. Dalším je případ, kdy pachatel útočí na konkrétní osobu v úmyslu ji usmrtit, ale svým útokem ji nezasáhne, ale zasáhne osobou jinou, kterou daným útokem usmrtí. V tomto případě se pachatel dopustil pokusu trestného činu vraždy ve vztahu k první osobě a ve vztahu k druhé osobě se dopustil trestného činu usmrcení z nedbalosti dle § 143 TZ. V případě, že pachatel chtěl usmrtit osobu A, protože ji mylně považoval za osobu B, kterou však usmrtil, nemá tento omyl trestněprávní význam, neboť pravá skutečnost byla v představě pachatele nahrazena stejně významnou skutečností. Posledním případem je tzv. generální úmysl, který se posuzuje jako dokonaná vražda dle § 140 TZ. Uplatňuje se za situace, kdy pachatel jedná v úmyslu způsobit smrt jinému, ale tato smrt nastane až jeho jednáním, kterým se snaží daný čin zahladit,

⁴⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1976 jako R 41/1976 tr.

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8.vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 191.

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 3 Tdo 107/2015. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/5D0F3B5A9DB98A34C1257DFE003598DB?openDocument&Highlight=0.

⁴⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 243.

pokud však pachatel přitom má již od počátku svého zahlazovacího jednání úmysl svou oběť usmrtit pro případ, že by byla ještě na živu. O tzv. generální úmysl však nepůjde za situace, kdy se pachatel zbavuje své oběti v domnění, že ta již není naživu. V tomto případě není relevantní, zda smrt nastala až jednáním pachatele směřující k zbavení se své oběti. Daný případ se kvalifikuje jako pokus vraždy dle 21 odst. 1 TZ, § 140 TZ ve vícečinném souběhu s trestným činem usmrcení z nedbalosti dle § 143 odst. 1 TZ.⁴⁹

Znaky subjektivní stránky jsou předmětem dokazování stejně tak jako ostatní znaky skutkové podstaty trestného činu. Toto dokazování je velice složité nejen u trestného činu vraždy, neboť je nezbytné dokazovat skutečnosti, které se odehrávají v mysli daného pachatele a jiné osoby jej nemohou pozorovat. V této souvislosti tedy jediným přímým důkazem může být často jen výpověď obviněného. Okolnosti subjektivního charakteru je tedy zejména možné dokazovat jen nepřímou z okolností objektivní povahy⁵⁰, kterými mohou být např. motiv pachatele, povaha a způsob provedení trestného činu a další. V relaci s dokazováním nepřímého úmyslu je nezbytné zmínit, že „*musí být uvedené objektivní okolnosti logicky provázány s okolnostmi subjektivní povahy, jakými jsou pohnutka činu a osobní vlastnosti pachatele*“.⁵¹ Orgány činné v trestním řízení jsou tedy povinny co nejpřesněji zjistit, jestli je daný skutek zaviněný, pokud tomu tak je, musí přesně zjistit formu zavinění, neboť není možné při zkoumání subjektivní stránky dojít k alternativnímu závěru o zavinění.⁵²

⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1463.

⁵⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1976 jako R 41/1976 tr.

⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 10. 2009, sp. zn. 3 Tdo 439/2009. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/4C3C51B39BA040F5C1257A4E0069875C?openDocument&Highlight=0.

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 8 Tz 122/68, publikovaný ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 6/1969 jako R 19/1969 tr.

5 Členění vražd

S vyhlášením nového trestního zákoníku roku 2009, s účinností od 1. ledna 2010, se výrazně změnila systematika zvláštní části TZ. Trestný čin vraždy se stal součástí Hlavy I zvláštní části, a to jako první z trestných činů, které se ve zvláštní části řadí dle významu objektu trestného činu, přičemž objekt trestného činu představuje zájem chráněný TZ. Důvodem prvenství trestného činu vraždy v Hlavě I TZ je právě nejvyšší míra závažnosti trestného činu, poněvadž jeho spácháním dochází k porušení nejvýznamnějšího zájmu TZ, kterým bezesporu je ochrana lidského života. V kontrastu s původním trestním zákonem č. 140/1961 Sb., ve kterém byly trestné činy proti životu a zdraví zakotveny až v Hlavě VII zvláštní části, považují tento posun za cestu vpřed, neboť nová systematika zvláštní části lépe vyjadřuje důležitost chráněných zájmů dle požadavků moderní společnosti.

5.1 Vražda prostá

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.

Vražda prostá, respektive tzv. situační vražda, je upravena v prvním odstavci a tvoří základní skutkovou podstatu vraždy. Představuje úmyslné usmrcení člověka, které bylo spácháno bez rozmyslu nebo předchozího uvážení (a contrario § 140 odst. 2 TZ), při kterém zároveň pachatel nejednal v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku, nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženého jednání poškozeného (a contrario § 141 TZ). Jednání pachatele je tedy způsobeno náhlým hnutím mysli, afektem nebo stavem podobným, hoříme o tzv. spontánnosti smrtícího útoku.⁵³ Judikatura Nejvyššího soudu České republiky uvádí: „*Vraždí-li pachatel v náhlém hnutí mysli, směřuje k usmrcení jiného, kdy jde o pouhou agresivní reakci na určitý podnět, aniž by pachatel zvažoval, zda jeho jednání je účelné či nikoli. U rozmyslu jde o racionální jednání pachatele směřující k zamýšlenému cíli, které má svůj rozeznatelný účel a smysl a rozmysl tak zahrnuje podstatné prvky úmyslného usmrcení jiného, ale nevyžaduje detailní nebo podrobné uvážení činu, ani prvky jeho plánování.*“⁵⁴

⁵³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 536.

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 2014, sp. zn. 4 Tdo 795/2014. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/4801183C048BEF42C1257D200034F31D?openDocument&Highlight=0.

Dle Hořáka nebyla vražda prostá zákonodárcem formulována pozitivně jako tzv. afektdelikt. Afekt pachatele tedy není zákonným znakem vraždy prosté, tím je pouze nedostatek rozmyslu či předchozího uvážení.⁵⁵ Afektem se dle psychologického slovníku rozumí: „*silná, bouřlivě, ale krátce probíhající emocionální reakce, jako je hněv, zděšení, radost, nadšení; projevuje se stenicky, zrychleným dýcháním a tepem, zčervenáním; nebo astenicky, zpomaleným dechem a tepem, zblednutím*“.⁵⁶ Zjednodušeně řečeno se jedná o určitou reakci pachatele zpravidla na vnější či vnitřní podnět. Nelze tedy hovořit o volné psychické aktivitě, nýbrž o určitém druhu prožitku s reakcí pachatele na neočekávanou situaci, která může mít buď pozitivní, př. smích, nebo negativní charakter, př. zloba, hněv. Dle odborné literatury se afekt také může rozlišovat na afekt ofenzivní, př. vztek, zuřivost) a afekt defenzivní, př. úzkost, strach, zoufalství. Dále rozlišujeme afekty normální, které nejsou projevem duševní poruchy, ale představují přirozenou reakci na určitý podnět, a afekty patologické, resp. chorobné, které už představují projev duševní poruchy. Prudký nepatologický afekt běžně nedosahuje takové míry intenzity, aby způsobila vymizení některé ze složek přičetnosti, avšak složka ovládací bývá značně redukována.⁵⁷ V případě afektu patologického, který považujeme za těžkou duševní poruchu psychotického charakteru, bude pachatel trestně neodpovědný.

Míra společenské škodlivosti a stupeň úmyslného páchání u vraždy prosté nedosahuje takové úrovně jako je tomu u kvalifikovaných skutkových podstat vražd. Zejména je tomu tak proto, že pachatel jedná toliko v náhlém hnutí myslí, tedy bez rozmyslu či předchozího uvážení. Takové jednání pachatele však není omluvitelné, proto afekt nebo jiná pohnutka nemá pro formu zavinění žádný trestněprávní vliv.

Prostou vraždu lze ilustrovat následujícím příkladem: „*obviněný se dopustil uvedeného zločinu v podstatě tím, že v přesně nezjištěné době ve dnech 1. – 2. 6. 2017 v kuchyni bytu č. 7 na ul. M. v R., v průběhu návštěvy u poškozeného Z. R., po společné konzumaci alkoholických nápojů, ve stavu středně těžké opilosti, veden situační nevraživostí a zlobným vyladěním vůči jmenovanému, v rámci vzájemné rozepře, se záměrem poškozeného usmrtit, se chopil kuchyňského nože*

⁵⁵ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 53-67.

⁵⁶ HARTL Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004, s. 9.

⁵⁷ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 53-67.

*o délce čepele 15,5 cm, kterým opakovaně vysokou intenzitou síly na poškozeného zaútočil a způsobil mu tak celkem čtyři bodnořezná, bodná a řezná zranění, přičemž poškozený v důsledku bodného poranění srdce během několika málo desítek minut na místě zemřel.*⁵⁸

5.2 Vražda kvalifikovaná

(2) Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.

V rámci přijetí nového trestního zákoníku v roce 2009 byla zakotvena nová skutková podstata, tzv. premeditativní vražda, dle § 140 odst. 2 TZ. Stalo se tak na popud dlouhodobého nátlaku společnosti, toužící po lepším rozlišení jednotlivých úmyslných usmrcení, předchozí trestní zákoník totiž nedostatečně reflektoval všechny okolnosti v souvislosti se spácháním vražd. Pojem „s rozmyslem nebo po předchozím uvážení“ se poprvé objevuje ve vládním návrhu trestního zákoníku z roku 2004, přesněji v jeho § 133 odst. 2.⁵⁹ Vládní návrh trestního zákonu z roku 2004 přijat nakonec nebyl, avšak současná právní úprava znění daného odstavce doslovně převzala.

Vražda dle § 140 odst. 2 je zákonodárcem formulována jako samostatná skutková podstata. Především je to způsobeno neobvyklou legislativní technikou, která není svojí konstrukcí typická pro zvláštní část trestního zákoníku. Atypická je tím, že neodkazuje na skutkovou podstatu v prvním odstavci, nýbrž její znění opakuje a doplňuje ji o nový znak, týkající se míry úmyslného zavinění. Rozšiřuje tak skutkovou podstatu prvního odstavce o pojmy: „**s rozmyslem nebo po předchozím uvážení**“. Pomocí jazykového výkladu pak můžeme dovodit, že zákon k naplnění skutkové podstaty § 140 odst. 2 TZ umožňuje alternativní možnost splnění jedné z výše uvedených podmínek. Oba pojmy jsou však vedle sebe pojmově neslučitelné, jelikož pojem předchozí uvážení v sobě zahrnuje též pojem rozmysl. V této souvislosti je při rozhodování konkrétního případu nutné uvést ve výroku pouze jeden ze znaků skutkové podstaty zločinu vraždy dle § 140 odst. 2 TZ.⁶⁰ Po obsahové stránce však můžeme hovořit spíše o kvalifikované skutkové podstatě, jelikož v porovnání s vraždou prostou obsahuje toliko jeden

⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 2018, sp. zn. 7 Tdo 1333/2018. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/142938886822C90AC125837A0021F9F6?openDocument&Highlight=0.

⁵⁹ Vládní návrh trestního zákoníku z roku 2004, č. 744. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=744&CT1=0>

⁶⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012, publikovaný ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 3/2014 jako R 11/2014 tr.

nový znak. Nicméně je nepochybné, že ustanovení § 140 odst. 2 TZ je vůči předchozímu ustanovení ve vztahu speciality.⁶¹

Pojmy rozmysl a předchozí uvážení jsou kvalifikačními znaky skutkové podstaty, které lze zahrnout pod pojem tzv. premeditace v širším slova smyslu. Je nutné zdůraznit, že se nejedná o zvláštní druhy úmyslu, nýbrž jen o zvláštní kvalifikační okolnost v případech úmyslného usmrcení. Samotný pojem premeditace pak vychází z psychologických poznatků, které v souvislosti s volným jednáním hovoří o dvou rozdílných fázích. Jedná se o fázi rozhodovací a realizační. Premeditace se primárně váže k fázi rozhodovací. V této fázi pachatel myšlenkově hodnotí protichůdné motivace, které předchází a zároveň mají relevantní vliv na rozhodnutí spáchat trestný čin, popř. jakým způsobem bude trestný čin spáchán.⁶²

Rozmysl je dle § 42 písm. a) obecnou přitěžující okolností a zároveň jedním ze znaků kvalifikované skutkové podstaty zločinu vraždy dle druhého odstavce. Rozmysl lze také považovat za pomyslné dělítko mezi vraždou prostou dle § 140 odst. 1 TZ a kvalifikovanějším typem vraždy dle druhého odstavce, neboť tak jedná pachatel, který má nad svým jednáním méně intenzivní stupeň racionální kontroly než je tomu u předchozího uvážení. I u vraždy prosté se vyžaduje úmyslné zavinění, tedy před spácháním musí u pachatele proběhnout alespoň nejzákladnější rozumová úvaha, ale v jejich porovnání rozmysl představuje vyšší stupeň úvahy pachatele, které zahrnují jednak usmrcení pachatele, ale zároveň i úvahy o následných důsledcích. Důvodová zpráva v této souvislosti hovoří o velmi krátké úvaze, při které pachatel jedná uváženě, ale nikoliv po předchozím uvážení.⁶³ Dle judikatury ke spáchání vraždy s rozmyslem postačí, aby pachatel zhodnotil toliko zásadní okolnosti zamýšleného jednání, které svědčí jak pro úmyslné usmrcení, tak i proti němu, zvolil vhodné prostředky pro jeho provedení a zvážil relevantní důsledky svého jednání.⁶⁴ Co se týče časového hlediska, tak k naplnění kvalifikačního znaku rozmyslu postačí, aby se u pachatele „*uvážené jednání vyskytlo v průběhu trestného jednání ve formě, která měla pro způsobení trestněprávního následku, či bezprostřední hrozby takového*

⁶¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 537.

⁶² HOŘÁK, Jaromír. *Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem. Část I. K výkladu ust. § 140 odst. 2 trestního zákoníku.* Trestní právo, 2009, roč. 14, č. 9, s. 19.

⁶³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 537.

⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 7/2013 jako R 49/2013 tr.

*následku, kauzální význam.*⁶⁵ Z důvodové zprávy však není zcela jasné, zda rozmysl má provázet celé jednání pachatele, nebo zda postačí rozmysl jen v určité fázi průběhu trestné činu. K této otázce se vyjádřil Nejvyšší soud ve svém usnesení: „*U zločinu vraždy spáchané s rozmyslem podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku není rozhodné, zda pachatel s rozmyslem jednal po celou dobu útoku, ale postačí, že rozmysl jako kvalifikační znak byl shledán v části útoku, v jehož průběhu pachatel jednal zpočátku v afektu, který později odezněl. Potřebné je rozlišit, která část činu byla vykonána v náhlém hnutí mysli (afektu) a kdy nastoupil rozmysl jako uvážené jednání, které vztahuje ke způsobu, jak byla vůle pachatele v průběhu skutku realizována, protože rozmysl na straně pachatele nemůže existovat souběžně s afektem.*“⁶⁶ Přikláním se k tomuto názoru, že rozmysl nezbytně nemusí provázet celé jednání pachatele, neboť za této situace by byli nadměrně zvýhodněni ti pachatelé, kteří se v některém momentu ocitli v afektu, ačkoliv předtím bylo jednání prováděno v rozmyslu.

Předchozí uvážení představuje premeditaci v užším smyslu a jedná se o druhý znak skutkové podstaty vraždy dle § 140 odst. 2 TZ. Jak již bylo zmíněno výše, skutková podstata vraždy kvalifikované nepředpokládá kumulativní splnění obou zákonných znaků, ba naopak stanovuje jejich alternativní splnění, a to z důvodu, že pojem předchozí uvážení v sobě již zahrnuje rozmysl. Předchozí uvážení se od rozmyslu odlišuje zejména větším časovým odstupem a svojí vyšší intenzitou, protože kromě samotného rozhodnutí spáchat trestný čin v sobě zahrnuje i prostředky a způsob jednání, tzv. plán. V případě vraždy spáchané po předchozím uvážení by mělo být patrné stadium přípravy dle § 20 TZ.⁶⁷ Hořák také zdůrazňuje podstatný rozdíl mezi úvahou rozumovou a rozumnou, přičemž rozumová úvaha představuje promyšlení bez ohledu na její potenciální kvalitu. I proto je z hlediska trestního práva takovouto úvahou schopen provést každý příčetný pachatel. Naopak s úvahou rozumnou už spojuje věcnou a logickou správnost i určitou míru intelektuální kvality. Ve smyslu ustanovení § 140 odst. 2 TZ může být pachatelův plán zcela jednoduchý, může obsahovat i řadu logických chyb nebo zanedbání, které dokonce mohou způsobit, že daný plán je nezpůsobilý k usmrcení oběti. Ve své podstatě tedy předchozí úvaha nevyžaduje speciální

⁶⁵ Hořák J., *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 197.

⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 8 Tdo 998/2015, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 2/2016 jako R 10/2016 tr.

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8.vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 556.

rafinovanost, podrobný plán, nebo zvážení všech okolností pro i proti spáchání trestného činu. Je však nezbytné, aby pachatel zvážil rozhodující okolnosti důležité z hlediska dokonání trestného činu.⁶⁸

Závěrem je důležité dodat, že premeditace se váže k subjektivní stránce trestného činu, která dle dikce zákona musí mít formu úmyslného zavinění. Postačí tedy, aby pachatel přinejmenším věděl, že jeho jednáním může naplnit skutkovou podstatu vraždy kvalifikované a pro případ, že se tak stane, je s tím srozuměn, jinými slovy jednal alespoň v nepřímém úmyslu. V souvislosti s premeditativní vraždou se objevuje i termín tzv. předem uváženého úmyslu (setkat se s ním můžeme například v důvodové zprávě k trestnímu zákoníku). Dle většinového názoru je nutné premeditaci chápat jako okolnost, která pouze přistupuje k samotnému úmyslu, a proto tedy i jako prvek stojící mimo základní skutkovou podstatu vraždy dle § 140 odst. 2 TZ.

5.3 Vražda spáchaná za zvlášť přitěžujících okolností

(3) Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2

Třetí odstavce § 140 TZ obsahuje taxativní výčet kvalifikačních okolností podmiňující uložení vyšší trestní sazby, které jsou charakteristické svou zvláštností v předmětu útoku či motivu pachatele. U této legislativní úpravy jde o velmi paradoxní řešení, neboť splněním jedné z kvalifikačních okolností dle toho ustanovení povede ke stejnému potrestání pachatele jak vraždy prosté, tak u vraždy kvalifikované.⁶⁹

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby lze rozdělit do několika skupin:

- a) způsobující těžší následek - § 140 odst. 3 písm. a) TZ
- b) proti osobám, které jsou předmětem zvláštní ochrany - § 140 odst. 3 písm. b) až g) TZ
- c) závažný způsob provedení - § 140 odst. 3 písm. h), i) TZ
- d) zavrženíhodná pohnutka - § 140 odst. 3 písm. j) TZ

Za spáchání trestného činu vraždy dle třetího odstavce lze uložit trest odnětí svobody v rozmezí patnáct až dvacet let nebo trest výjimečný, což řadí tuto

⁶⁸ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 53-67.

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 543.

skutkovou podstatu do velmi úzké kategorie skutkových podstat, za které lze výjimečný trest vůbec uložit.

a) na dvou a více osobách

Pachatel naplní kvalifikační okolnosti trestného činu vraždy dle § 140 odst. 3 písm. a) tím, že v rámci jednoho skutku úmyslně usmrtí dvě nebo více osob. Dle důvodové zprávy je klíčové, že se tak stalo právě jedním skutkem, přičemž se za jeden skutek považuje i pokračování v trestném činu dle § 116 TZ. V případě spáchání činu více skutky by se aplikovala zvláště přitěžující okolnost spáchání vraždy „opětovně“ dle § 140 odst. 3 písm. h) TZ. Jako praktický příklad lze uvést např. situaci, kdy pachatel odpálí nastraženou výbušninu v automobilu s úmyslem usmrtit všechny osoby, které v něm jedou.

Zákon vyžaduje, aby pachatel z hlediska zavinění spáchal tento trestný čin alespoň v úmyslu nepřímém, tedy aby pachatel o skutečnosti věděl, nebo aby byl přinejmenším srozuměn s tím, že svým činem může usmrtit dvě a více osob.⁷⁰

b) na těhotné ženě

Další kvalifikační okolností podmiňující vyšší užití trestní sazby je vražda na těhotné ženě dle § 140 odst. 3 písm. b). Těhotnou ženou se rozumí osoba ženského pohlaví v období od počátku nidace do počátku porodu, tj. období začínající okamžikem uložení oplodněného vajíčka v děložní sliznici matky až do počátku porodu.⁷¹ Významnost této okolnosti je v tom, že kromě trestních činů proti těhotenství ženy trestní zákoník nikterak lidský plod samostatně nechrání.

Jedná se tedy o závažnější formu úmyslného usmrcení, kdy pachatel usmrtí ženu, která v sobě nosí lidský plod, přičemž žena musí být prokazatelně těhotná od počátku usmrcujícího jednání pachatele. Prostřednictvím této skutkové podstaty poskytuje trestní zákoník zvýšenou ochranu i lidského plodu.

Z hlediska zavinění postačí, aby pachatel jednal v nevědomé nedbalosti v souladu s § 17 písm. b). Stačí tedy, že pachatel vzhledem k okolnostem případu a svým osobním dispozicím vědět měl a mohl, že se jedná o těhotnou ženu.⁷²

c) na dítěti mladším patnácti let

Pojem dítě „mladší patnácti let“ je nutno vykládat v souladu s interpretačním ustanovením § 139 TZ, díky kterému se dítě považuje mladší patnácti let do dne předcházejícího jeho patnáctým narozeninám, jinými slovy dítě

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1470.

⁷¹ Tamtéž, s. 1470.

⁷² Tamtéž, s. 1470.

v den jeho patnáctých narozenin již nepoživá zvláštní ochrany dle této skutkové podstaty.

I u této skutkové podstaty se z hlediska zavinění vyžaduje alespoň nevědomá nedbalost ve smyslu ustanovení § 17 odst. 1 písm. b) TZ. Není tedy zapotřebí, aby pachatel znal věk dítěte, proti kterému útok směřuje, ale aby vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl. Za zmíněné okolnosti se především považuje fyzická vyspělost dítěte, jeho vzhled, chování, vyjadřování.⁷³

d) vražda na úřední osobě

Pachatel se dopustí vraždy na úřední osobě v případě, kdy takovouto osobu usmrtí při výkonu nebo pro výkon její pravomoci. Úřední osobu definuje ustanovení § 127 odst. 1 TZ, který obsahuje taxativní výčet osob, které jsou za úřední osobu považovány. Jsou jimi např. soudci, statní zástupci, prezident České republiky, poslanci a senátoři, členové vlády České republiky, příslušníci ozbrojených sil a další.

Klíčovou otázkou pro spáchání tohoto činu je pojetí výkonu pravomoci úřední osobou. Pravomocí se pro tyto případy rozumí *oprávnění orgánu vykonávat veřejnou moc, která spočívá v autoritativním rozhodování o právech a povinnostech subjektů, jež nejsou v ekvivalentním postavení s rozhodujícím orgánem, přičemž vůle takového subjektu je v daném případě irelevantní.*⁷⁴

Z hlediska zavinění není nutností, aby pachatel věděl, že útočí na úřední osobu, avšak postačí, že zná skutkové okolnosti, ze kterých lze vyvodit, že jde o úřední osobu při výkonu své pravomoci a z tohoto důvodu ji i usmrtí. Například se bude jednat o situaci, kdy pachatel usmrtí policistu, který ho přistihne při vykrádání bankomatu. Jestliže však pachatel usmrtí úřední osobu pro výkon její pravomoci, jedná vždy v úmyslu přímém, neboť formulace „pro výkon úřední osoby“ vyjadřuje, že pachatelova vůle směřovala právě proti pravomoci úřední osoby. Následek, resp. smrtící účinek, může být však spáchán v úmyslu nepřímém dle § 15 odst. 1 písm. b), tedy postačí, když s ním pachatel byl srozuměn.⁷⁵

e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinností

⁷³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1470.

⁷⁴ Tamtéž, s. 1471.

⁷⁵ Tamtéž, s. 1471.

Nutnou podmínkou k naplnění této okolnosti podmiňující uložení vyšší trestní sazby je, že pachatel musí spáchat vraždu na uvedených osobách v souvislosti s výkonem jejich povinnosti. Pojem „v souvislosti“ představuje poměrně širší vymezení než je tomu u pojmu „pro výkon“, postačí tedy souvislost jakákoliv, byť jen vzdálená.⁷⁶ Prakticky může zahrnovat i situace, kdy pachatel usmrtí uvedené osoby za účelem negativního ovlivnění ostatních osob, které již takové postavení mají nebo ho do budoucna mohou získat.⁷⁷

Za svědka se považuje fyzická osoba odlišná od obviněného, která je orgánem činným v trestním řízení předvolána, aby podala svědeckou výpověď o skutečnostech, které vnímala svými smysly, a které jsou podstatné pro rozhodnutí v trestním řízení. V této souvislosti je nezbytné zmínit, že za svědka se v materiálním slova smyslu považuje i osoba, která vnímala skutečnosti, jež mohou sloužit jako podklad k následnému rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení a pachatel ji úmyslně usmrtil právě kvůli budoucímu výkonu svědecké povinnosti.⁷⁸

Zákon č. 36/1967 Sb., o tlumočnících a znalcích, podrobněji upravuje postavení a činnost tlumočnicků a znalců.

U této zvlášť přitěžující okolnosti z hlediska zavinění pachatel nemusí nezbytně vědět, že se jedná o jednu z výše uvedených osob, ale musí znát alespoň skutkové okolnosti, ze kterých to lze dovodit. Usmrcení oběti však pachatel provádí v přímém úmyslu, jelikož smrt jiného je způsobena v přímé souvislosti s výkonem svědka, znalce nebo tlumočnicka, avšak s následkem, resp. účinkem, postačí, aby pachatel byl srozuměn.⁷⁹

f) na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví, nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona

Tato přitěžující okolnost poskytuje ochranu zdravotnickým pracovníkům při výkonu svého zaměstnání nebo povolání, které směřuje k ochraně života a zdraví. Jsou jimi lékaři, zubní lékaři, farmaceuti dle zákona č. 95/2004 Sb., o

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1471.

⁷⁷ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 852.

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1472.

⁷⁹ Tamtéž, s. 1472.

podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta. Navíc toto ustanovení chrání i zdravotnické pracovníky, kteří vykonávají tzv. nelékařské povolání, např. zdravotní sestry, dle zákona č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních. V této souvislosti nelze opomenout ani další kategorii s obdobnými povinnostmi. To jsou především hasiči, záchranáři či příslušníci horské služby a další. Klíčovou skutečností je, že k vraždě musí dojít při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání, tedy při poskytované zdravotnické péči bez ohledu na to, jestli je poskytována v terénu, v nemocnici nebo jinde. Také není rozhodující, zda byla lékařská pomoc poskytována přímo pachateli samotnému nebo jiné osobě, ani jiná pohnutka pachatele.⁸⁰

Pachatel z pohledu zavinění nemusí vědět, že se jedná o osobu v postavení zdravotního pracovníka, nebo jiné chráněné osoby. Postačí, že pachatel přistoupil k usmrcení při výkonu její povinnosti a zároveň lze ze skutkových okolností vyvodit záměr, že se jedná o osobu, která svým jednáním směřuje k ochraně, popřípadě záchraně lidské života, zdraví a majetku. V této souvislosti je třeba k jednání i následku alespoň nepřímý úmysl pachatele.⁸¹

g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání

Další zvlášť přitěžující okolnost chrání různé skupiny lidí, kteří se od ostatních odlišují svými typickými znaky. V této souvislosti můžeme hovořit o ochraně před zločiny z nenávisti, neboli angl. hate crimes, které charakterizujeme jako trestné činy, jejichž motivace je založena na základě různých předsudků či nenávisti k určité skupině lidí, a to zejména pro barvu pleti, národnost, etnicitu, politické přesvědčení a další.⁸²

Tato koncepce zvlášť přitěžující okolnosti vychází z principu rovnosti a diskriminace, který zakotvuje Listina základní práv a svobod ve svém čl. 1: „*lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech*“ a čl. 3 odst. 1: „*základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a*

⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1473.

⁸¹ Tamtéž, s. 1474.

⁸² GRIVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav; ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 4. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 234.

náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické skupině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“

Zajímavostí je, že v rámci diskuse a vládního návrhu novely trestního zákoníku z roku 2004 měla být zahrnuta pod toto písmeno jako další kvalifikační okolnost i vražda jiného pro jeho skutečnou či domnělou sexuální orientaci. Jak již jsem zmínil výše, vládní návrh nakonec přijat nebyl a posléze k zahrnutí této kvalifikační okolnosti již nedošlo.⁸³

Již z dikce této zvlášť přitěžující okolnosti vyplývá, že pachatel jedná v přesvědčení, že usmrcuje příslušníka jedné z výše uvedených skupin. Zdali je osoba opravdu jejím příslušníkem, není z trestněprávního hlediska směrodatné. Z pohledu zavinění tedy pachatel jedná z některé z těchto pohnutek v úmyslu přímém dle § 15 odst. 1 písm. a) TZ, přičemž následek, resp. smrt jiného, může být toliko v eventuálním úmyslu.⁸⁴

h) opětovně

Pojem „opětovně“ zahrnuje případy, kdy pachatel spáchá trestný čin vraždy dle odstavce 1 nebo 2 opakovaně. Jedná se tedy o souběh trestných činů, přičemž není podstatné, zda byl již za takový čin pravomocně odsouzen. V souvislosti s posuzováním opětovnosti není podstatné, zda se jednalo pouze o přípravu či pokus trestného činu vraždy. Zároveň zahrnuje i případy, kdy pachatel byl za trestný čin již odsouzen, avšak hledí se na něj jako by odsouzen nebyl, resp. jeho odsouzení bylo zahlazeno dle § 105 a násl. TZ. I přestože se dříve pod pojem „opětovně“ zahrnovaly i případy pokračování v trestné činnosti, byl judikaturní činností tento názor překonán, přičemž se současná judikatura vyjadřuje tak, že opětovné spáchání činu nenaplnuje jeden pokračující trestný čin.⁸⁵

Ve vztahu k opětovnosti postačí zavinění ve formě nevědomé nedbalosti dle § 16 odst. 1 písm. b) TZ.⁸⁶

i) zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem

Za spáchání vraždy zvlášť surovým způsobem považujeme čin, kdy oběť je vystavena vysoké míře brutality, která se svou podstatou odlišuje od běžného způsobu provedení tohoto trestného činu. Pojem „zvlášť surový“ označuje útok,

⁸³ ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha: C.H. Beck, 2006, s. 147.

⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1476.

⁸⁵ Tamtéž, s. 1476.

⁸⁶ Tamtéž, s. 1476.

který je typický svou výraznou mírou brutality a vysokou mírou intenzity, kdy k jejímu provedení je užito většího počtu nástrojů či mechanismů. Zároveň se přihlíží k tomu, zda pachatelovo jednání opravdu obsahuje určité prvky surovosti, které se vymykají běžnému rámci provedení vraždy. Jedná se tak o případy, kdy pachatel svou oběť zavraždí způsobem, který vede k výraznějšímu poškození těla, větším počtem bodných, sečných či střelných ran, déle trvajícím útoku, popřípadě použitím většího počtu násilných mechanismů útoku.⁸⁷ Není však nezbytné, aby pachatelův útok způsobil zvýšenou trýzeň poškozeného.⁸⁸ V této souvislosti je nutno zmínit, že k devastaci těla musí dojít již v průběhu usmrcování, nikoliv až po smrti oběti. Za zvlášť surový způsob tedy nepovažujeme například takový čin, kdy pachatel oddělí hlavu oběti od zbytku těla až po její smrti.

Za zvlášť trýznivý způsob vraždy považujeme takové jednání, kdy je oběť vystavena bolestem na hranici snesitelnosti po kratší dobu nebo musí snášet dlouhodobější bolesti způsobené menší intenzitou. Rozhodující v daném případě je i osobní prožívání útoku z pohledu oběti. Jako příklad lze uvést např. škrcení oběti, topení oběti, nepodání dostatku tekutin či pořezání na více částech těla, které způsobí vykrvácení.⁸⁹

Naplnění této zvlášť přitěžující okolnosti je možné jak způsobením vraždy surovým způsobem, tak spácháním vraždy trýznivým způsobem, možné je však naplnit i oba kvalifikační znaky současně. Z pohledu zavinění postačí nevědomá nedbalost dle § 16 odst. 1 písm. b) TZ, tedy pachatel nemusí nezbytně vědět, že se jedná o zvlášť surový či trýznivý způsob vraždy, ale vzhledem k okolnostem případu a jeho subjektivním dispozicím tak vědět měl a mohl.⁹⁰

j) v úmyslu získat pro sebe nebo jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jině zavrženíhodné pohnutky

Poslední zvlášť přitěžující okolnosti je spáchání trestného činu vraždy s úmyslem získat majetkový prospěch pro sebe či pro jiného. Výše majetkového prospěchu není zákonem explicitně stanovena, proto lze tuto okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby naplnit i v případě, kdy pachatel získal byť jen velmi malý majetkový prospěch, neboť jednání pachatele svědčí o zřejmé neúctě k

⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1476-1477.

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 1991, sp. zn. 7 To 62/91, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 1-2/1993 jako R 1/1993 tr.

⁸⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1477.

⁹⁰ Tamtéž, s. 1477.

lidskému životu. V této souvislosti je taky nezbytné zmínit, že není podstatné, zda k majetkovému prospěchu vůbec došlo, ale skutečnost, že pachatel měl úmysl majetkový prospěch pro sebe či jiného získat.⁹¹ Ze své podstaty je vyloučen jednočinný souběh trestného činu vraždy a loupeže dle § 173 TZ. Jednání pachatele se posoudí jako vražda spáchaná s rozmyslem nebo po předchozím uvážení v úmyslu získat majetkový prospěch dle § 140 odst. 2,3 písm. j) TZ.⁹²

Jako jinou zvlášť zavrženíhodnou pohnutku lze dle judikatury považovat pohnutku, která svědčí o zjevné bezcitnosti, morální zvrhlosti, bezohledném sobectví a absolutní neúctě k lidskému životu. Nelze sem tedy řadit např. žárlení, jednání v afektu a další. K naplnění této zvlášť přitěžující okolnosti postačí, aby se jednalo pouze o zavrženíhodnou pohnutku, nikoliv o zvlášť zavrženíhodnou pohnutku dle § 54 odst. 3 TZ. V případě, že pohnutka pachatele pramení z jeho psychické poruchy či vrozeného deviantního založení, nelze toto jednání pachatele posuzovat jako zavrženíhodnou pohnutku, jelikož takovéto jednání není zapříčiněno vinou pachatele, ale jeho biologickou podstatou či onemocněním.⁹³

Zajímavý rozpor ohledně tzv. vražd na objednávku vidím mezi Šámalem a důvodovou zprávou k trestnímu zákoníku. Důvodová zpráva k předmětnému ustanovení uvádí, že tzv. vraždu na objednávku, která je typická zejména v podnikatelském prostředí, je třeba postihovat jako vraždu spáchanou z jiné zavrženíhodné pohnutky ve smyslu § 219 odst. 3 písm. j) TZ, nikoliv jako vraždu v úmyslu získat majetkový prospěch.⁹⁴ Naopak Šámal tvrdí: „*V úmyslu získat majetkový prospěch bude vražda především spáchána v případech, kdy jednání pachatele bude směřovat k zmocnění se věci, peněz nebo jiného majetku oběti. Může však jít i o případ tzv. vraždy na objednávku, kdy pachateli byla přislíbena za provedení vraždy odměna nebo kdy pachatel vzhledem k okolnostem odměnu důvodně očekává ...*“⁹⁵ Šámal tedy zařazuje vraždu na objednávku do skupiny tzv. vražd zistných, neboli jde o vraždy, jejichž vykonáním má pachatel úmysl získat majetkový prospěch. V této souvislosti si dovoluji přiklonit se k názoru Šámala, jsem totiž přesvědčen, že pachatel usmrcuje oběť právě na základě vidiny

⁹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1477.

⁹² Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 8. 5. 1991, sp. zn. 3 To 19/91, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4-5/1992 jako R 27/1992 tr.

⁹³ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1976 jako R 41/1976 tr.

⁹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6nbq15shu&rowIndex=0>

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1477-1478.

majetkového prospěchu. V neposlední řadě je nezbytné zmínit, že v případě tzv. vraždy na objednávku, bude osoba objednatele stíhána jako účastník trestného činu vraždy, a to konkrétně ve formě návodu dle ustanovení § 24 odst. 1 písm. b) TZ.

Vražda s úmyslem zakrýt jiný trestný čin je spáchána tehdy, kdy pachatel po dokonání jiného trestného činu úmyslně usmrtí druhého z důvodu jeho budoucí svědecké výpovědi proti pachateli. Typickými příklady mohou být trestný čin znásilnění dle § 185 TZ, loupež dle § 173 TZ a další.⁹⁶

Jednání pachatele, kterým se snaží vraždou usnadnit jiný trestný čin, spočívá v usmrcení osoby za účelem usnadnění jiného trestného činu, zlepšení podmínek pro spáchání jiného trestného činu nebo odstranění překážek, které brání k dokonání trestného činu. K takovému jednání pachatele může dojít ve stádiu přípravy, pokusu nebo v rámci dokonávání jiného trestného činu.⁹⁷

Vzhledem k zavinění pachatele se vyžaduje, aby jednání bylo provedeno v úmyslu přímém dle § 15 odst. 1 písm. a) TZ, avšak účinek smrti, respektive následek, může být způsoben v nepřímém úmyslu dle § 15 odst. 1 písm. b) TZ.⁹⁸

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 6. 2007, sp. zn. 8 Tdo 624/2007, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 7/2008 jako R 37/2008 tr.

⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1478.

⁹⁸ Tamtéž, s. 1478.

5.4 Privilegované skutkové podstaty úmyslného usmrcení

5.4.1 Zabití

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.

(2) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) na dvou nebo více osobách,*
- b) na těhotné ženě, nebo*
- c) na dítěti mladším patnácti let.*

S přijetím trestního zákoníku roku 2009 byla zavedena nová skutková podstata trestného činu zabití dle § 141 TZ. Trestný čin zabití je koncipován jako privilegovaná skutková podstata úmyslného usmrcení člověka, proto je pachatel postihován podstatně mírnější trestní sazbou, než je tomu u trestného činu vraždy. Odlišným označením méně závažného typu úmyslného usmrcení má být dáno najevo, že si tito pachatelé nezaslouží být stigmatizováni jako „vrazi“.⁹⁹ Trestného činu zabití dle §141 TZ se dopustí pachatel, jenž usmrtí člověka v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Hořák uvádí, že ustanovení trestného činu zabití ve skutečnosti zahrnuje dva samostatné okruhy privilegovaných okolností, které se však mohou navzájem prolínat. První okolností je, že se pachatel spáchal tento trestný čin ve formě tzv. afektdeliktu nebo zkratkovité reakce. Druhou na první nezávislou okolností je tzv. provokace, čímž se myslí určitá kvalifikovaná forma viktimologického zavinění ze strany poškozeného.¹⁰⁰ Obecně lze tedy říci, že k naplnění skutkové podstaty zabití postačuje, aby pachatel usmrtil jedince v silném rozrušení, které bylo vyvoláno jeho emotivními stavy takového rozsahu, že jej lze označit za omluvitelné hnutí mysli. Pod omluvitelné hnutí mysli se podřazuje strach, úlek nebo zmatek pachatele. Jedná se o zvláštní znak trestného činu zabití dle § 141 TZ a nelze jej zaměňovat za obecné podmínky trestní odpovědnosti, vyjádřené v ustanoveních o nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti v § 26 a § 27 TZ. Učinění závěru o tom, zda

⁹⁹ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In Bulletin advokacie, 2009, č. 10, s. 53-67.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 53-67.

pachatel jednal ve smyslu tohoto zákonného znaku, tedy v silném rozrušení, lze až v případě, že jeho rozpoznávací a ovládací schopnosti nebyly narušeny.¹⁰¹ „*Nejedná se o pouhé silnější emoce, ale o emotivní prožitky vystupňované, které sice nutně neovlivňují přičetnost, ale vedou ke značnému zúžení vědomí pachatele a k oslabení jeho zábran.*“¹⁰²

Silné rozrušení představuje afektivní a spontánní reakci pachatele, která může trvat krátkou či delší dobu. Jedná se tedy o „*duševní stav, v němž pachatel jak vnitřně, tak zpravidla i navenek vykazuje značné emoční vzrušení či neklid, které ovlivňují jeho další jednání a projevují se v průběhu činu. K tomu, aby se mohlo jednat o stav silného rozrušení pachatele, musí být nějaký mimořádně intenzivní podnět, který by jej mohl vyvolat.*“¹⁰³ Silné rozrušení může pocházet z nervové lability či přímo z duševní poruchy pachatele nebo také ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli. Strachem se rozumí reakce pachatele na nebezpečí či ohrožení, které je namířeno proti jeho životu. Pojmy úlek a zmatek představují takové duševní stavy pachatele, jejichž projevem je zkratkovitá reakce pachatele bez konkrétní představy.¹⁰⁴ Dle ustálené judikatury však nelze považovat za silné rozrušení, které je ve smyslu ustanovení § 141 TZ omluvitelným hnutím mysli, považovat rozrušení, jenž je vyvolané hněvem a vztekem ve spojení s vlivem alkoholických nápojů.¹⁰⁵ Stejně tak za silné rozrušení nelze považovat ani rozrušení vyvolané hněvem nebo vztekem jen na základě vlastního jednání sexuálně deviantního pachatele, které mu není příjemné.¹⁰⁶

Druhým samostatným důvodem úmyslného usmrcení je reakce na zavrženíhodné jednání poškozeného (tzv. provokace). Dle judikatury Nejvyššího soudu se za zavrženíhodné jednání poškozeného považuje chování, které je „*v příkrém rozporu s morálkou, svědčící o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a o neúctě poškozeného k ostatním osobám nebo společnosti. Jde o jednání zlé, zraňující, ponižující nebo hrozící způsobením*

¹⁰¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, s 538.

¹⁰² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 3/2011 jako R 14/2011 tr.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, s 539.

¹⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 2/2012 jako R 9/2012 tr.

¹⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 5 Tdo 168/2012, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 10/2014 jako R 53/2014 tr.

*závažné újmy na právech, musí jít o skutečně velmi intenzivní jednání.*¹⁰⁷ Pro kvalifikaci činu není rozhodné, zda pachatel reagoval na zavrženíhodné jednání poškozeného vůči jiné osobě, než je pachatel sám. Avšak ve smyslu § 141 odst. 1 TZ se musí takového zavrženíhodného jednání dopustit právě poškozený, který byl předmětem útoku.¹⁰⁸ Prakticky se může jednat o opakované fyzické napadání, mučení, domácí násilí, psychické týrání, šikanu, dále útisk, vydírání, sexuální zneužívání, závažné porušování domovní svobody, závažné případy pronásledování či šíření pomluv. Opatrně je však nutné přistupovat k zavrženíhodnému jednání vůči majetku, neboť to je možno považovat za zavrženíhodné jednání jen za situace, kdy by daný útok měl za následek ohrožení existenční jistoty poškozeného. Oproti tomu běžné verbální útoky ani obvyklé fyzické napadání a spory za zavrženíhodné jednání ve smyslu § 141 odst. 1 TZ považovat nelze.¹⁰⁹ V důsledku zavrženíhodného jednání poškozeného však není čin spáchán, „*jestliže sice poškozený pachateli způsobil příkoří (např. ho okradl), ale jediným cílem pachatele bylo následně se poškozenému pomstít.*“¹¹⁰

Kvalifikaci úmyslného usmrcení jako zabití dle § 141 TZ nelze vyloučit ani za situace, kdy byl čin spáchán s rozmyslem. Stejně tak není vyloučeno ani zabití z důvodu zavrženíhodného jednání poškozeného v případě, je-li čin spáchán po předchozím uvážení. Ve vztahu ke skutkové podstatě vraždy dle § 140 odst. 2 TZ je privilegovaná skutková podstata zabití dle § 141 TZ speciální, a proto je tak jednočinný souběh těchto trestných činů vyloučen.¹¹¹

Ve druhém odstavci ustanovení trestného činu zabití jsou pak stanoveny zvlášť přitěžující okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Vyšší trestní sazbou bude pachatel potrestán, jestliže spáchá trestný či zabití na dvou a více osobách, přičemž pojmem více osob se rozumí nejméně na třech osobách. Dále spáchá-li pachatel trestný čin zabití na těhotné ženě nebo na dítěti mladším patnácti let.

V souvislosti se zakotvením trestného činu zabití do našeho trestního řádu dochází poměrně často ze strany orgánů činných v trestním řízení k nesprávné

¹⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 6/2013 jako R 37/2013 tr.

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 3/2011 jako R 14/2011 tr.

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1493.

¹¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 6/2013 jako R 37/2013 tr.

¹¹¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1494.

kvalifikaci úmyslných usmrcení, neboť tyto orgány kvalifikují většinu případů stále jako trestný čin vraždy, i přesto, že se v některých případech jedná o trestný čin zabití. Určitou míru viny na tom má zejména skutečnost, že mezi trestným činem vraždy a trestným činem zabití je jen velmi tenká hranice, ale i skutečnost, že orgány činné v trestním řízení nedostatečně diferencují mezi těmito trestnými činy. Jako důkaz mohou posloužit policejní statistiky, dle kterých došlo mezi lety 2010 až 2015 pouze k sedmi případům spáchání trestného činu zabití. Ještě více je však zarážející, že od roku 2016 není evidován žádný nový případ trestného činu zabití dle § 141 TZ.¹¹²

5.4.2 Vražda novorozeného dítěte matkou

Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.

Skutková podstata trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou dle § 142 TZ je ve vztahu k trestnému činu vraždy privilegovanou skutkovou podstatou. Lze usuzovat, že je i ve vztahu speciality k privilegované skutkové podstatě trestného činu zabití dle § 141 TZ, a to zejména s ohledem na konkrétní subjekt a spáchání činu v silném rozrušení. Z důvodové zprávy vyplývá, že stejnou skutkovou podstatu obsahoval i trestní zákoník č. 140/1961 Sb. Vzhledem k tomu, že se tato skutková podstata v praxi velice osvědčila, byla převzata i do současného trestního zákoníku. Z tohoto důvodu se v názvu trestného činu zachoval pojem vražda, a tak je matka novorozeného dítěte stigmatizována jako vražedkyně, ač by vzhledem k matčině stavu po porodu byl příznivější název „zabití novorozeného dítěte matkou“.¹¹³ Příčinou stanovení mírnější trestní sazby v případě tohoto trestného činu je duševní stav matky, který dle lékařských poznatků je značně ovlivněn porodem. Zejména se tento vliv projevuje sníženou odolností vůči vnějším a vnitřním podnětům a zpomaluje plné rozvinutí mateřského pudu.¹¹⁴

Naplnění skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou dle § 142 TZ se dopustí matka, která úmyslně usmrtí novorozené dítě při

¹¹² Údaje o počtu registrovaných trestných činů zabití dle ustanovení § 141 TZ vychází ze statistik kriminality policie ČR. Dostupné z: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

¹¹³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1497.

¹¹⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 546.

porodu nebo bezprostředně po něm v rozrušení způsobeném porodem. Je však nezbytné, aby tyto dvě podmínky byly splněny zároveň, neboť v opačném případě, tj. chybí-li jedna z těchto podmínek, je nutné posoudit daný čin jako vraždu dle § 140 TZ, popřípadě zabití dle § 141 TZ. Jednalo by se o situaci, kdy matka usmrtí novorozené dítě v silném rozrušení, to však není vyvoláno samotným porodem.

Objektem trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou dle § 142 TZ je lidský život, respektive život novorozeného dítěte. Počátku života a porodu jsem se blíže věnoval v kapitole druhé, na kterou tímto odkazuji. Z pohledu objektivní stránky je tento trestný čin spáchán usmrcením, které může mít formu konání i opomenutí. Dle judikatury je pro vymezení doby bezprostředně po porodu rozhodující trvání rozrušení, které bylo způsobeno porodem, přičemž tento stav může přetrvávat i několik dní.¹¹⁵ Za stav rozrušení způsobený porodem se považuje „výjimečné rozpoložení matky, které má původ ve fyziologických procesech vyvolaných porodem.“¹¹⁶ Pro posouzení otázky, zda matka jednala v rozrušení způsobené porodem, je rozhodujícím podkladem posudek znalce-zdravotníka.¹¹⁷ Pachatel není stanoven obecně, jak je tomu u trestného činu vraždy dle § 140 TZ. Subjekt je v tomto případě konkrétní, a je jím matka novorozeného dítěte. Další osoby, které matka navedla nebo jí poskytly pomoc ke spáchání takového trestného činu ve formě spolupachatelství nebo účastenství, mohou být odsouzeny jen dle obecného ustanovení o vraždě, resp. účastenství na vraždě, nikoliv za trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou dle § 142 TZ.¹¹⁸ Subjektivní stránka je totožná s obecnou skutkovou podstatou vraždy a zabití. Jedná se o úmyslný trestný čin, přičemž úmysl matky musí směřovat k usmrcení novorozence. Skutečnost, že matka pojala úmysl dítě usmrtit již před porodem, nevylučuje použití privilegovaného ustanovení zabití dle § 141 TZ.¹¹⁹

¹¹⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4-5/1986 jako R 16/1986 tr.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s 546-547.

¹¹⁸ Tamtéž, s 546.

¹¹⁹ Tamtéž, s 547.

6 Vývojová stádia trestného činu vraždy

Vývojová stádia trestného činu představují určité fáze, ve kterých se chronologicky odráží uskutečňování úmyslu pachatele spáchat trestný čin. Jejich význam tkví především v rozšíření dosahu skutkových podstat ve zvláštní části TZ, kdy pachatele bude možno stíhat nejen za dokonání trestného činu, ale již za jeho přípravu či pokus. Dle trestního zákoníku mezi vývojová stádia řadíme pouze přípravu, pokus a dokonání trestného činu, avšak celý proces zahrnuje navíc myšlenku spáchat trestný čin a vyjádření takovéto myšlenky. Pojetí a vyjádření myšlenky spáchat trestný čin však zpravidla nemá z trestněprávního pohledu relevantní význam.¹²⁰ Nezbytné je také zmínit, že o vývojových stádiích lze hovořit pouze v souvislosti s úmyslnými trestnými činy. U nedbalostních trestních činů příprava ani pokus ze své podstaty logicky nepřichází v úvahu.

Přípravou trestného činu rozumíme dle ustanovení § 20 TZ především jednání, které úmyslně vytváří podmínky ke spáchání zvlášť závažného zločinu zejména v „*organizování trestného činu, opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, srocení, návodu anebo pomoci.*“ Jedná se toliko o demonstrativní výčet, proto příprava může spočívat i v jiném jednání, které však splňuje požadavek vytváření podmínek pro spáchání zvlášť závažného zločinu. Příprava je trestná jen u zvlášť závažných zločinů, za předpokladu, že tak trestní zákoník u příslušného trestného činu explicitně stanoví a pokud ještě nedošlo na fázi pokusu či přípravy trestného činu. Trestá se dle trestní sazby stanovené pro zvlášť závažný zločin, ke kterému jednání pachatele směřuje.

Pokus trestného činu definuje ustanovení § 21 TZ, který ho vymezuje jako „*Jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo.*“ Pokus se tedy svou společenskou škodlivostí nejvíce blíží k samotnému dokonání trestného činu. Od dokonání trestného činu se tato fáze odlišuje zejména tím, že při pokusu nedochází k účinku, resp. k účinku, který pachatel zamýšlel. Pokus je trestný dle trestní sazby určené pro dokonání trestného činu.

¹²⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 239.

6.1 Příprava trestného činu vraždy

Jak již jsem zmínil výše, příprava trestného činu je významná z trestněprávního hlediska jen za předpokladu, že se jedná o zvlášť závažné zločiny, kterými jsou dle ustanovení § 14 odst. 3 TZ úmyslné trestné činy, za něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let, a zároveň tak musí u příslušného trestného činu trestnost přípravy explicitně stanovit. Obě tyto podmínky tedy vražda bezesporu splňuje, jelikož ve svém čtvrtém odstavci výslovně stanovuje, že příprava je trestná. V této souvislosti je nutno zmínit, že z povahy věci zřejmě nebude připadat v úvahu stádium přípravy u vraždy prosté dle prvního odstavce a u vraždy spáchané s rozmyslem dle odstavce druhého, protože obě skutkové podstaty nepočítají s plánováním či hlubším rozmyšlením činu způsobem, který je typický pro fázi přípravy. Při kvalifikaci tohoto trestného činu ve fázi přípravy se bude pravděpodobně jednat o vraždu spáchanou po předchozím uvážení dle druhého odstavce. Pro posouzení jednání pachatele v souvislosti s přípravou vraždy není na překážku, že bylo pachateli zabráněno k dokonání vraždy osobami, které byly přítomny v průběhu činu.¹²¹

V souladu s judikaturou Nejvyššího soudu ČR se budou kvalifikovat jako příprava případy, kdy pachatel sice upustil od přípravy vraždy, ale jen z toho důvodu, že svůj původní záměr zavraždit odložil na pozdější dobu.¹²² Tuzemská judikatura se také vyjadřuje k problému tzv. objednatelů vražd. Osoba objednaná za úplatu pachatelem za účelem usmrcení jiného, od prvopočátku toliko svůj záměr pouze předstírá, nevylučuje tak u daného objednatele naplnění formálních podmínek trestní odpovědnosti za přípravu k trestnému činu vraždy.¹²³

Podmínky zániku trestní odpovědnosti pachatele za přípravu trestného činu vymezuje ustanovení § 20 odst. 3 TZ. Tato ustanovení se vztahují tedy i na vraždu. Výše zmíněné ustanovení předpokládá kumulativní splnění dvou podmínek. Jednak pachatel musí dobrovolně upustit od dalšího jednání směřujícího ke spáchání zvlášť závažného zločinu a společně s tím buďto odstraní nebezpečí, které vzniklo z pohledu trestního zákoníku chráněnému zájmu z přípravy trestného činu nebo o své přípravě učiní oznámení policejnímu orgánu

¹²¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1464.

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 11. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1368/2008, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 9/2009 jako R 54/2009 tr.

¹²³ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 6. 1997, sp. zn. 3 To 41/97, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1998 jako R 46/1998 tr.

či státnímu zástupci v době, kdy mohlo být nebezpečí, které vzniklo chráněnému zájmu, ještě zabráněno. V této souvislosti musí být upuštěno od jednání pachatele definitivní a trvalé, a zároveň musí být založeno na jeho vlastní vůli od daného jednání upustit, i přestože mu k dokonání nebrání žádná jiná překážka. Zániku trestní odpovědnosti nebrání ani skutečnost, že následek byl odvrácen za přispění jiných osob, ale vyžaduje se zde, aby tak bylo učiněno na podnět pachatele.¹²⁴

6.2 Pokus trestného činu vraždy

Vývojovou fází, která se nejvíce blíží dokonání trestného činu, je stádium pokusu. Pokusem vraždy se rozumí úmyslné jednání pachatele, které bezprostředně směřuje k usmrcení druhého, avšak z nějakého důvodu nedojde k jeho dokonání. Při kvalifikaci pokusu vraždy musí být prokázán úmysl pachatele svědčící o jeho vůli vraždu dokonat.¹²⁵ Je nezbytné zmínit, že existence překážky, která zapříčinila nemožnost vražedného útoku, není podstatná pro posouzení jednání jako pokusu vraždy, byť se jednalo o objektivní překážku, tedy překážku nezávislou na vůli pachatele.¹²⁶ Stádium pokusu, na rozdíl od stádia přípravy, dopadá na všechny skutkové podstaty trestného činu vraždy. Ve fázi pokusu může být tedy kvalifikována jak vražda prostá dle prvního odstavce, tak premeditativní vražda dle druhého odstavce, či vražda spáchaná za zvlášť přitěžujících okolností dle odstavce třetího.

Pokus trestného činu se od přípravy dle judikatury liší zejména tím, že „*při přípravě si pachatel opatřuje prostředky nebo nástroje ke spáchání trestného činu nebo si jinak úmyslně vytváří podmínky pro jeho spáchání, kdežto při pokusu trestného činu se pachatel dostává již do stadia, kdy po provedené přípravě přistupuje bezprostředně k dokonání trestného činu, tedy k uskutečňování takového jednání, které je popsáno ve skutkové podstatě trestného činu, o jehož dokonání se pokouší.*“ Na pojem bezprostřední směřování k dokonání trestného činu je nutno nahlížet tak, že pachatel již bezprostředně ohrožuje předmět svého útoku. Pokud k takovéto situaci nedojde, je nutno pohlížet na pachatelovo uskutečňování úmyslu jen jako na přípravu.¹²⁷

¹²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 11. 1986, sp. zn. 5 Tz 33/86, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4-5/1987 jako R 27/1987 tr.

¹²⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 6. 1997, sp. zn. 3 To 41/97, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1998 jako R 46/1998 tr.

¹²⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1464.

¹²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 6 Tz 99/1968, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 6/1969 jako R 20/1969 tr.

Podmínky zániku trestní odpovědnosti za pokus jsou stanoveny stejně jako podmínky zániku trestnosti přípravy. Pachatel tedy dobrovolně upustí od dalšího jednání směřujícího k dokonání vraždy, a buď odstraní nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákoníkem nebo o něm učiní oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu v době, kdy může být ještě odstraněno. V souvislosti s posouzením otázky, zdali šlo v daném případě o dobrovolné upuštění od dalšího jednání je nutno odlišovat tzv. ukončený pokus a neukončený pokus. V případě neukončeného pokusu pachatel z jeho pohledu ještě neučinil vše potřebné k dokonání trestného činu. Pachatel zejména dobrovolně v dalším jednání nepokračuje a tím zpravidla i odstraní hrozící nebezpečí chráněného zájmu. Příkladem uvádím situaci, kdy pachatel drží sečnou zbraň pod krkem oběti v úmyslu ji zavraždit, ale z vlastní iniciativy oběť nepodřízne, ale sečnou zbraň odhodí. O pokus ukončený půjde tehdy, jestliže pachatel již učinil vše, co považuje za potřebné k dokonání trestného činu, ale i přesto k jeho dokonání nedojde pro zřejmý nezdar realizace záměru pachatele. Lze uvést na situaci, kdy pachatel hodí nůž po oběti v úmyslu ji usmrtit, svůj cíl sice zasáhne, ale oběť pouze zraní. V takovém případě nemá pachatel zpravidla možnost naplnit podmínky zániku trestní odpovědnosti dle § 21 odst. 3 písm. a), resp. písm. b) TZ. Ve výjimečných případech je možné dobrovolné upuštění od dokonání trestného činu. Můžeme sem řadit ta jednání, při kterých dle záměru pachatele a povahy použitých prostředků mezi jeho jednáním a zamýšleným následkem zbývá určitá doba, v níž je možno následku zabránit. Zároveň judikatura uvádí, že „v takových případech nestačí pouhé zdržení se dalšího jednání jako u neukončeného pokusu, nýbrž je třeba dobrovolného aktivního zásahu pachatele k odvrácení nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého pokusu, popř. je třeba dobrovolně učinit o pokusu oznámení v době, kdy takové nebezpečí mohlo být ještě odstraněno příslušným orgánem“.¹²⁸ Takovou míru aktivity pachatele však nelze obecně stanovit, proto je nezbytné ji posuzovat vzhledem ke konkrétnímu případu a se zřetelem na okolnosti a poměry pachatele.¹²⁹

Pokus trestného činu vraždy lze ilustrovat na následující příkladu: „*kolem půlnoci z 22. 1. na 23. 1. 2018 v XY, XY, na chodníku před barem Q. skládacím nožem typu „motýlek“ o délce čepele 11 cm silou nejméně střední intenzity bodl*

¹²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 11. 1986, sp. zn. 5 Tz 33/86, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4-5/1987 jako R 27/1987 tr.

¹²⁹ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s 303.

*do břicha poškozeného P. R., nar. XY, v důsledku čehož poškozený utrpěl bodnou ránu na břicho v pravém podžebří s bodným kanálem pronikajícím stěnou břišní, porušujícím konečnou větev vnitřní hrudní tepny a končící v pravém laloku jater, tedy zranění s dobou léčení a podstatným omezením na obvyklém způsobu života nejméně dva měsíce, přičemž nebyl včasné specializované lékařské pomoci, poškozený by během několika hodin zemřel v důsledku vykrvácení do dutiny břišní.*¹³⁰

¹³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2019, sp. zn. 6 Tdo 134/2019. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembrhfpw4427ge3tgmq&groupIndex=0&rowIndex=0>

7 Trestání vražd

Potrestání pachatele za spáchání trestného činu je bezesporu jedním ze základních účelů trestního práva. Stát používá trest jako prostředek státního donucení, kterým chrání společnost před trestnou činností a zároveň ho užívá k ochraně zájmů chráněných trestním zákoníkem. Pojem trest pak představuje zákonem stanovený sekundární následek za určité primární protiprávní jednání. Trest může pachateli uložit jen soud, a to na základě zákona. Měl by představovat určitou právní újmu, kterou bude pachatel pociťovat jako určité zlo za své protiprávní jednání. Dlouho diskutovanou otázkou však v souvislosti s účelem trestu je, zda by se na trest mělo pohlížet jako na jakousi odplatu za protiprávní jednání, nebo zdali má představovat i prostředek k dosažení jiných cílů, kterými může být převýchova pachatele, vymýcení dalších potenciálních pachatelů a další. V historickém pojetí tak vznikly dvě koncepce pojetí smyslu trestu, jeho důvodu a účelu. Jedná se o teorii absolutní, kterou představuje teorie odplaty, a teorie relativní, reprezentovaná teorií prevence. Z těchto dvou teorií se postupem času vyvinula teorie smíšená, která se snaží spojit jednak funkci odplatnou, tak i funkci preventivní. Pachatel by dle této teorie pociťoval trest jako následek za spáchání protiprávního jednání, ale zároveň by trest vůči pachateli i ostatním osobám měl působit preventivně, tedy tak, že již nebude opakována další trestná činnost.¹³¹

Ustanovení § 52 odst. 1 TZ taxativně vyjmenovává jednotlivé druhy trestů, které lze za trestné činy uložit. Společně tvoří tzv. systém trestů, kdy jejich uspořádání je řazeno hierarchicky od méně závažných po nejzávažnější. V souvislosti s trestným činem vraždy lze v souladu s trestním zákoníkem uložit trest odnětí svobody dle § 55 TZ, v případě vraždy dle třetího odstavce i trest výjimečný dle § 54 TZ. Při ukládání trestů vycházíme z jedné z esenciálních zásad trestního práva – „nullum poena sine lege“, neboli není trestu bez zákona, která je obsažena v čl. 39 LZSP a také v trestním zákoníku v ustanovení § 37 odst. 1 TZ. Ve své podstatě stanovuje, že pachateli lze trest uložit jen na základě trestního zákona.

Pro účely mé diplomové práce považuji za dostačující zaměřit se v následujících podkapitolách na dva druhy trestů, které lze uložit za trestný čin vraždy. Dle dikce trestního zákoníku jsou jimi trest odnětí svobody a trest

¹³¹ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7.* vydání. Praha: Leges, 2019, s 396-397.

výjimečný. Také se okrajově budu věnovat trestu smrti, který byl v minulosti běžně za spáchanou vraždu ukládán.

7.1 Trest odnětí svobody dle § 55 trestního zákoníku

Trest odnětí svobody je ve své podstatě trest univerzální, jelikož ho lze uložit za každý trestný čin uvedený ve zvláštní části trestního zákoníku. V systému trestů dle trestního zákoníku také představuje trest nejpřísnější, neboť postihuje osobní svobodu jednotlivce.

Ustanovení § 52 odst. 2 TZ přesněji určuje jednotlivé druhy trestu odnětí svobody, kterými jsou nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a v poslední řadě také dle odstavce třetího téhož ustanovení trest výjimečný. V souvislosti s nepodmíněným trestem trestní zákoník v ustanovení § 55 odst. 1 stanoví, že tento trest lze pachateli uložit nejvýše na dvacet let, jestliže nejde o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody dle § 59 TZ, ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny dle § 108 TZ nebo o výjimečný trest dle § 54 TZ.

V základní skutkové podstatě trestného činu vraždy dle prvního odstavce lze uložit pachateli trest odnětí svobody s dolní sazbou deset let a horní hranicí deset let. Za premeditativní vraždu dle druhého odstavce lze uložit trest odnětí svobody v rozmezí mezi dvanácti až dvaceti lety. Dle třetího odstavce lze za trestný čin vraždy uložit trest odnětí svobody s dolní hranicí patnáct let a horní hranicí dvacet let nebo i výjimečný trest dle § 54, kterým se rozumí trest odnětí svobody na délku v rozmezí dvacet až třicet let nebo na doživotí. Jediným trestem z početného seznamu trestních sankcí, který lze pachateli za vraždu uložit, je tedy trest odnětí svobody. S ohledem na ustanovení § 55 odst. 1 TZ lze však pachateli uložit i nepodmíněný trest odnětí svobody, který bude převyšovat trestní sazbu dvaceti let. Například bude-li pachatel odsouzen za vraždu dle odst. 3 písm. h) TZ, tedy vraždu spáchanou opětovně, přicházelo by v úvahu tzv. mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody dle § 59 TZ. Dle § 59 odst. 1 TZ lze zvýšit horní hranice trestní sazby o jednu třetinu za předpokladu, že pachatel znovu spáchal zvlášť závažný zločin, ač již byl pro takový potrestán. Zároveň však musí být závažnost takového zvlášť závažného zločinu vzhledem k recidivě a ostatním okolnostem případu vysoká a možnost nápravy pachatele musí být ztížena. V tomto případě by soud tedy mohl pachateli uložit trest odnětí svobody převyšující hranici dvaceti let. Podle § 108 TZ se horní hranice trestní sazby

zvyšuje stejně i v případě spáchání vraždy ve prospěch organizované zločinecké skupiny, kterou definuje výkladové ustanovení § 129 TZ jako: „*společenství nejméně tří trestně odpovědných osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti.*“ Pachatele, který spáchal trestný čin ve prospěch organizované skupiny, pak definuje ustanovení § 107 TZ. Při určování výše trestu v konkrétním případě by měl soud také zohlednit veškeré okolnosti relevantní pro daný případ, zejména povahu a závažnost spáchaného trestného činu, chování pachatele při činu, poměry a dosavadní způsobu života pachatele a další.

Obecně lze říci, že za dokonáný trestný čin vraždy lze pachateli uložit jen nepodmíněný trest odnětí svobody, a to vzhledem k ustanovení § 81 odst. 1 TZ, dle kterého nelze podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody převyšující tři léta. V teoretické rovině by pachateli mohl být podmíněně odložen výkon trestu odnětí svobody v případě, že mu byl mimořádně snížen trest odnětí svobody dle § 58 odst. 5 TZ, tedy pro případ, kdy byl odsouzen za pomoc, přípravu či pokus trestného činu vraždy a vzhledem k jejich povaze a závažnosti by bylo použití trestní sazby stanovené ve zvláštní části trestního zákoníku nepřiměřeně přísné a nápravy pachatele můžeme dosáhnout trestem kratším. V daném případě není soud omezen ustanovením § 58 odst. 3 TZ a může pachateli uložit trest odnětí svobody pod tři roky.

Při posuzování případu vraždy spáchaného mladistvým bude postupováno dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. V této souvislosti bude možno mladistvému pachateli uložit trestní opatření odnětí svobody dle § 31 odst. 1 ZSVM, podle kterého: „*trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž však horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok.*“

V souladu s dikcí trestního zákoníku se výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody realizuje ve věznicích. S přijetím zákona č. 58/2017 Sb., došlo s účinností od 1. října 2017 ke změně trestního zákoníku a zákona o výkonu trestu odnětí svobody, kdy po této novelizaci se věznice dle ustanovení § 56 odst. 1 TZ dělí již jen na dva druhy - s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. V souvislosti s odsouzením za trestný čin vraždy bude zpravidla pachatel v souladu s § 56 odst. 2 písm. b) TZ zařazen pro účely výkonu trestu do věznice se zvýšenou ostrahou. Zařazení pachatele do věznice s ostrahou dle § 56 odst. 2 písm. a) TZ by připadalo v úvahu jen v případě mimořádného snížení trestu dle § 58 TZ, musel by mu však

být uložen trest odnětí svobody pod hranici osmi let. V souladu s § 57 odst. 4 písm. b) lze odsouzeného zařadit do věznice s mírnějším režimem, ale až po vykonání nejméně jedné čtvrtiny trestu. Výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a změně některých souvisejících zákonů, ale také zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád. Bližší pravidla pro výkon trestu odnětí svobody a s nimi spjatá práva a povinnosti odsouzených pak můžeme najít i v tzv. Řádu výkonu trestu, který je vydán na základě vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.¹³²

7.2 Výjimečný trest dle § 54 trestního zákoníku

Výjimečný trest je dle ustanovení § 52 odst. 3 TZ charakterizován jako zvláštní typ trestu odnětí svobody. Následujícím ustanovením § 54 odst. 1 TZ stanoví dva druhy výjimečných trestů. Jednak se jím rozumí trest odnětí svobody v rozmezí nad dvacet až do třiceti let a také trest odnětí svobody na doživotí. Specifickými vlastnostmi tohoto druhu trestu je zejména jeho doba trvání, která může překročit přípustnou míru trestní sazby dle § 55 odst. 1 TZ, jeho uložení předpokládá splnění explicitně stanovených podmínek v § 54 TZ, ale i skutečnost, že pachateli je zpravidla stanoven výkon trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou.¹³³

Jak již bylo zmíněno výše, uložení výjimečného trestu lze jen za kumulativního splnění přesně stanovených podmínek v § 54 TZ. Lze ho tedy uložit toliko za zvlášť závažný zločin, u něhož to trestní zákoník připouští. V souvislosti s trestným činem vraždy dovoluje trestní zákoník uložit výjimečný trest jen v případě vraždy dle třetího odstavce, přičemž soud může uložit trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let jen za předpokladu, že možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena nebo závažnost zvlášť závažného zločinu je velmi vysoká.

Trestný čin vraždy dle třetího odstavce je také jedním z trestných činů taxativně vyjmenovaných v ustanovení § 54 odst. 3 TZ, za který lze uložit trest odnětí svobody na doživotí. Takový trest lze uložit v případě kumulativního splnění dvou podmínek. Jednak musí takový zvlášť závažný zločin být mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko

¹³² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 7. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017, s. 98.

¹³³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 413.

napravitelnému následku a zároveň uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti. Je ukládán též v případech, není-li zde naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let. V souvislosti s trestem odnětí svobody na doživotí je nutno mít na paměti, že tento trest s sebou přináší potenciálně velké nebezpečí působení škodlivých až sebedestrukčních vlivů na odsouzené, zejména odsouzené zbavuje vidiny možného návratu do společnosti a tím může dojít u odsouzených k propuknutí zvláště závažných psychických poruch osobnosti.¹³⁴ Avšak trestní zákoník se snaží pomocí ustanovení § 88 odst. 1 TZ alespoň částečně eliminovat tyto negativní vlivy, jelikož umožňuje podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí po výkonu nejméně dvaceti let.

Výkon výjimečného trestu odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let se zpravidla realizuje ve věznici se zvýšenou ostrahou, avšak v případě doživotního trestu jsou v souladu s ustanovením § 56 odst. 3 TZ odsouzení do tohoto nepřísnejšího typu věznice zařazováni vždy. V tomto případě lze odsouzeného přeradit do věznice s mírnějším režimem až po deseti letech výkonu trestu a to v souladu s § 57 odst. 4 písm. a) TZ.

7.3 Trest smrti

Široce diskutovanou otázkou v souvislosti s trestným činem vraždy je přípustnost či nepřípustnost trestu smrti. Jedná se o velice kontroverzní otázku, na kterou není ve společnosti jednotný názor. Zastánci trestu smrti argumentují zejména tím, že trest smrti může potenciálně odstrašit další pachatele, zabraňuje recidivě a opakování daného zločinu, v důsledku čehož by mělo dojít ke snížení kriminality. V neposlední řadě argumentují také zredukováním počtu vězňů a tím snížení finanční náročnosti poskytované ze strany státu. Naopak jeho odpůrci argumentují tím, že trest smrti je v dnešní vyspělé moderní společnosti již přežitek, zejména je nemorální a umožňuje i možnost justičního omylu, který je v případě neoprávněného odsouzení již nevratný.

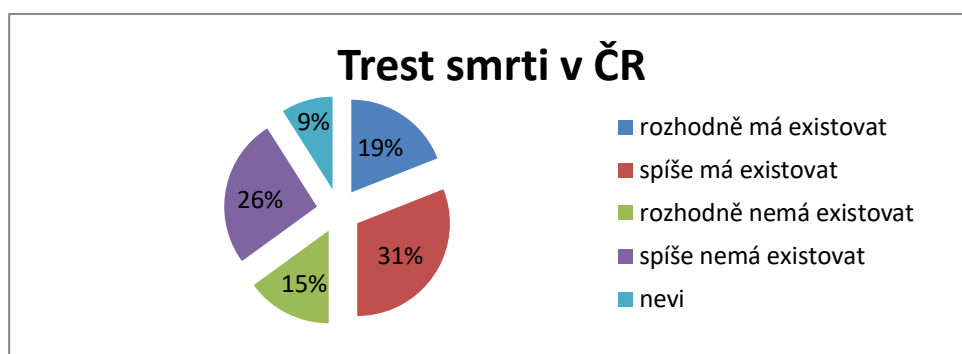
V tuzemském právním řádu měl trest smrti svou dlouholetou tradici. Například byl zakotven v trestním zákoníku z roku 1961, který explicitně stanovoval třicet tři trestných činů, za něž mohl být uložen. Převážně se jednalo o trestné činy vojenské, trestné činy proti lidskosti a proti republice. Za účinnosti trestního zákoníku z roku 1961 až do zrušení trestu smrti, byl prakticky trest smrti

¹³⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8.vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 371.

pachatelům uložen výlučně za trestný čin vraždy, který spáchali na více osobách či za mimořádně brutálních okolností.¹³⁵

Ke zrušení trestu smrti došlo v roce 1990, kdy byl zákonem č. 175/1990 Sb. zrušen a nahrazen trestem odnětí svobody na doživotí. Následně byla nepřipustnost trestu smrti zakotvena i na ústavní úrovni, přesněji v čl. 6 odst. 3 LZPS. Vedle toho je Česká republika vázána i Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod, především jejich dodatkových protokolů č. 6 a 13, které se týkají zrušení trestu smrti. Dodatkový protokol č. 6 k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a svobod ve svém čl. 1 explicitně stanoví, že: „*trest smrti se zrušuje. Nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen ani popraven.*“

Nejednotný názor společnosti na trest smrti potvrdil i průzkum veřejného mínění prováděný Centrem pro výzkum veřejného mínění v květnu 2019. Dané šetření ohledně postoje občanů k trestu smrti hodnotí následující graf:

Z grafu je patrné, že polovina dotazovaných občanů se vyjádřila pro existenci trestu smrti (50% - součet odpovědí „rozhodně má existovat“ a „spíše má existovat“). Naopak dvě pětiny dotázaných se vyjádřilo proti existenci trestu smrti (41% - součet odpovědí „rozhodně nemá existovat“ a „spíše nemá existovat“). Zbýlých 9% respondentů zvolilo odpověď „neví“.¹³⁶

Na otázku trestu smrti nelze pohlížet jen z právního pohledu, ale je nutné jej chápat také jako otázku filozofickou a morální. Zajisté mají stoupenci trestu smrti řadu opodstatněných námitek, musím se však přiklonit k nevětšinovému názoru veřejnosti, a to k odpůrcům opětovného zakotvení trestu smrti do tuzemského právního řádu. Domnívám se, že v moderní demokratické společnosti, zakládající si na ochraně a dodržování lidských práv a svobod i

¹³⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 372.

¹³⁶ Postoje občanů k trestu smrti - květen 2019. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4956/f9/ob190618.pdf

v souvislosti s humánním přístupem k odsouzeným, je trest smrti již přežitkem. Ani finanční náročnost není u doživotních trestů tak vysoká, jelikož dle poslední statistické ročenky Vězeňské služby 2018, je ke dni 31. 12. 2018 pouze 48 doživotně odsouzených.¹³⁷

¹³⁷ Statistická ročenka Vězeňské služby - 2018. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/05/Statisticka-rocenka-2018.pdf>

8 Srovnání se slovenskou právní úpravou

V této kapitole se zaměřím na srovnání platné české a slovenské právní úpravy trestného činu vraždy. Z historického hlediska by se dalo usuzovat, že se platná právní úprava vraždy v českém a slovenském trestním právu bude zjevně podobat, jelikož v obou případech vycházela z dlouhodobě společného trestního zákona z roku 1961. Současně platným trestněprávním předpisem upravujícím na Slovensku trestné činy proti životu, mezi něž patří i trestný čin vraždy, je zákon č. 300/2005 Z.z., trestní zákon (dále jen „STZ“). Jak je patrné, k trestněprávní kodifikaci na slovenském území došlo o pár let dříve než na území České republiky. Zejména tomu tak je proto, že starý trestní zákon z 1961 nebyl tolikrát novelizován, jako tomu bylo na našem území. K přijetí slovenského trestního zákona došlo roku 2005, účinnosti nabyl k 1. 1. 2006.

Systematika slovenského trestního zákona je srovnatelná s tou naší, stejně tak vychází z priority ochrany člověka, jeho života a zdraví. V této souvislosti tedy slovenský trestní zákon upravuje trestné činy proti životu a zdraví hned ve své první hlavě zvláštní části. Trestnému činu vraždy pak věnuje hned svá první dvě ustanovení zvláštní části. V předchozím zmíněném zákoně lze tedy spatřovat společné rysy s platným českým trestním zákoníkem, neboť i ten věnuje trestným činům proti životu a zdraví první hlavu zvláštní části a trestný čin vraždy ustanovuje ve svém prvním ustanovení zvláštní části.

Právo na život a jeho ochranu chrání Slovenská republika na nejvyšší úrovni. Oproti České republice, kde je toto právo zakotveno v LSZP, ho upravuje v čl. 15 Ústavy Slovenské republiky,¹³⁸ zejména v jeho prvních dvou odstavcích, které znějí:

(1) Každý má právo na život. Ludský život je hodný ochrany už pred narodením.

(2) Nikto nesmie byť pozbavený života.

Slovenský trestní zákoník stejným způsobem rozlišuje trestné činy na přečiny a zločiny. Přečinem se dle ustanovení § 10 STZ rozumí všechny nedbalostní trestné a úmyslné trestné činy, za které je trestním zákonem stanoven trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let. Zločinem je dle § 11 STZ úmyslný trestný čin, za který se stanoví trest odnětí svobody převyšující pět let. Slovenský trestní zákoník také v rámci zločinů vymezuje ještě podkategorii tzv. zvlášť závažných zločinů, kterými jsou trestné

¹³⁸ ČiČ, Milan. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2012, s. 86–87.

činy, u nichž trestní zákon stanovuje trest odnětí svobody s dolní hranicí trestní sazby nejméně deset let.¹³⁹ Stanovené parametry zvláště závažného zločinu z pohledu slovenského trestního zákona splňují obě skutkové podstaty trestného činu vraždy, tj. jak vražda úkladná dle § 144 STZ, tak vražda dle 145 STZ.

V souvislosti s trestným činem vraždy je ještě nutno zmínit výčet sankcí, které lze dle slovenského trestního zákona uložit. Stejně jako v českém trestním právu jsou rozděleny do dvou kategorií, jedná se o tresty a ochranná opatření. Vzhledem k tomu, že vražda představuje jeden z nejzávažnějších trestných činů, lze za ni uložit i nejpřísnější tresty. Takovým trestem pak je trest odnětí svobody nejvýše na 25 let a trest odnětí svobody na doživotí. Na rozdíl od českého trestního zákona nezná slovenská právní úprava výjimečný trest. V § 47 STZ jsou explicitně stanoveny podmínky, za kterých lze doživotní trest uložit. Jednak uložení doživotního trestu musí být ve zvláštní části trestního zákona výslovně dovoleno a zároveň musí soud dospět k závěru, že uložení doživotního trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a nelze předpokládat, že by k nápravě pachatele postačilo uložení trestu odnětí svobody v délce trvání do dvaceti pěti let. Kontroverzní ustanovení je tzv. pravidlo „tříkrát a dost“, které je ustanoveno v § 47 odst. 2 STZ, jehož cílem je boj s recidivou v souvislosti s nejzávažnějšími trestnými činy. Jedná se o pravidlo, které soudům ukládá u taxativně vymezených trestných činů obligatorní uložení doživotního trestu v případě, že pachatel již byl v minulosti za tento trestný čin dvakrát odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Zajímavé také je, že slovenský trestní zákon stanovuje dle § 22 odst. 1 STZ trestní odpovědnost již od 14 roku věku jedince, tedy o rok dříve než je stanoveno v českém trestním zákoníku.

Jak již bylo zmíněno výše, slovenský trestní zákoník rozlišuje mezi dvěma typy vražd. Jedná se o vraždu úkladnou upravenou ustanovením § 144 STZ a vraždu upravenou v ustanovení § 145 STZ. V následujících podkapitolách se budu oběma těmito typům vražd blíže věnovat.

¹³⁹ IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo hmotné 1: Všeobecná část*. Bratislava: Iura edition, 2006, s. 88–89.

8.1 Úkladná vražda dle ustanovení § 144 STZ

(1) *Kto iného úmyselne usmrtí s vopred uváženou pohnútkou, potrestá sa odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov.*

(2) *Odňatím slobody na dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1*

a) a už bol odsúdený za trestný čin vraždy,

b) na dvoch osobách,

c) závažnejším spôsobom konania,

d) na chránenej osobe,

e) z osobitného motívu, alebo

f) v úmysle získať majetkový prospech.

(3) *Trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1*

a) a už bol za taký čin odsúdený,

b) v nebezpečnom zoskupení, alebo

c) za krízovej situácie.

Úkladná vražda je prvním z trestných činů ve zvláštní části slovenského trestního zákona, přičemž je strukturována do tří odstavců, kdy v prvním odstavci je stanovena základní skutková podstata. Zbylé dvě jsou skutkové podstaty kvalifikované. Skutkovou podstatu úkladné vraždy naplní ten, kdo úmyslně usmrtí druhého z předem uvážené pohnutky. V souvislosti se skutkovou podstatou trestného činu vraždy dle § 145 STZ, které se věnuji dále, je nezbytné zmínit, že úkladná vražda je k ní ve vztahu speciality. Pokud tedy pachatel jednal z předem uvážené pohnutky, vylučuje se, aby tento čin byl posouzen jako vražda dle § 145 STZ.¹⁴⁰

Stěžejním pojmem úkladné vraždy vztahujícím se k subjektivní stránce trestného činu je předem uvážená pohnutka. Lze jí rozumět jako rozhodnutí pachatele usmrtit jiného, které je vytvořeno s určitým časovým odstupem před samotnou realizací. Délka časového úseku, která takovému rozhodnutí předcházela, však nemá žádný vliv pro naplnění subjektivní stránky trestného činu, avšak může být relevantní k následnému přičtení polehčující okolnosti.¹⁴¹ Dle rozsudku Nejvyššího soudu Slovenské republiky je nutné považovat za

¹⁴⁰ BALÁŽ, Pavel. *Trestné právo hmotné všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2005, s. 221.

¹⁴¹ IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo hmotné osobitná časť 2*, Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 34.

usmrcení jiného z předem uvážené pohnutky i případy nájemných vražd, které byly provedeny surovým způsobem za účelem dosažení majetkového prospěchu.¹⁴² Stejně tak nevylučuje u objednatele naplnění zákonných podmínek trestní odpovědnosti za přípravu úkladné vraždy skutečnost, že pachatel takový úmysl spáchat úkladnou vraždu pouze předstíral.¹⁴³ Vzhledem k výše zmíněnému lze usuzovat, že úkladná vražda, opomineme-li rozmysl, je obdobou premeditativní vraždy dle § 140 odst. 2 TZ.

Objektem trestného činu vraždy dle § 144 STZ je lidský život, předmětem útoku je pak živý člověk. Subjektem může být kterákoliv fyzická osoba. Objektivní stránka spočívá v usmrcení jiného člověka, bez ohledu na způsob a použité prostředky. Usmrcení člověka může být způsobeno jak konáním, tak opomenutím. Soulad panuje s českým trestním zákoníkem v souvislosti s ukončením lidského života, jímž se dle § 142 odst. 2 STZ rozumí biologická (cerebrální) smrt mozku. Jedná se o stav, při kterém je již návrat do života vyloučen. Za ukončení života, resp. smrt nelze tedy považovat klinickou smrt, jelikož je ještě možné obnovení životních funkcí.¹⁴⁴ Z hlediska subjektivní stránky se vyžaduje forma úmyslného zavinění, přičemž obligatorním znakem subjektivní stránky je skutečnost, že pachatel jednal po předem uvážené pohnutce. Tím se taky úkladná vražda dle § 144 STZ odlišuje od vraždy dle 145 STZ, neboť oproti vraždě se vyžaduje právě předem uvážená pohnutka.

Ustanovení úkladné vraždy dle § 144 STZ ve svém druhém odstavci taxativně stanovuje okolnosti, za kterých lze pachateli uložit přísnější trestní sazbu trestu odnětí svobody na dvacet pět let či doživotní trest. Definice některých uvedených pojmů lze najít v obecné části slovenského trestního zákona. První okolnost podmiňující uložení vyšší trestní sazby je dle § 144 odst. 2 písm. a) vražda úkladná, která byla spáchána pachatelem, který již byl odsouzený za trestný čin vraždy. V této souvislosti je nezbytné zmínit, že se nevyžaduje, aby byl pachatel odsouzen za trestný čin úkladné vraždy. Odsouzeným se pak dle § 128 odst. 6 STZ pro účely tohoto zákona rozumí: „*páchatel, ktorý bol právoplatným rozsudkom uznaný za vinného. To neplatí, ak je odsúdenie zahladené.*“ Druhou takovou okolností dle § 144 odst. 2 písm. b) STZ je případ, kdy pachatel čin

¹⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 10. 11. 2011 sp. zn. 5 To 12/2011. Dostupné z: <https://www.nsud.sk/data/att/18654.pdf>

¹⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 3. 3. 2011, sp. zn. 5 To 23/2010. Dostupné z: <https://www.nsud.sk/data/att/2200.pdf>

¹⁴⁴ SAMAŠ, Ondřej; STIFFEL, Harald; TOMAN, Pavol. *Trestný zákon, Stručný komentár*. 2. vyd. IURA EDITION, 2010, s. 333.

spáchal na dvou osobách. Specifická je tato okolnost tím, že předpokládá spáchání právě na dvou osobách, neboť dle ustanovení § 138 písm. j) STZ je usmrcení více než dvou osob považováno za závažnější způsob konání. Tedy spáchaná vražda na více než dvou osobách by se kvalifikovala dle ustanovení § 144 odst. 2 písm. c) STZ, který je charakterizován jako vražda spáchaná závažnějším způsobem konání. Ostatní závažnější způsoby konání jsou stanoveny ve výše zmiňovaném ustanovení § 138 STZ. Další okolností podmiňující uložení vyšší trestní sazby je dle § 144 odst. 2 písm. d) STZ vražda spáchaná na chráněné osobě. Tou se dle výkladového ustanovení § 139 STZ rozumí dítě (osoba mladší 18 let), těhotná žena, osoba blízká, osoba odkázaná, osoba vyššího věku (považuje se za ni osoba starší 60 let), nemocná osoba, osoba požívající ochrany dle mezinárodního práva, veřejný činitel nebo osoba plnící svoje povinnosti stanovené na základě zákona, svědek, znalec, tlumočník, překladatel a zdravotnický pracovník při výkonu zdravotnického povolání, které směřuje k záchraně života či ochraně zdraví. Ustanovení § 144 odst. 2 písm. e) STZ ustanovuje úkladnou vraždu spáchanou ze zvláštního motivu. Zvláštní motiv pak vymezuje výkladové ustanovení § 140 STZ a rozumí se jím například spáchání trestného činu na objednávku, z pomsty, s úmyslem zakrýt nebo ulehčit jiný trestný čin a další. V souvislosti se subjektivní stránkou se u zvláštního motivu vyžaduje přímý úmysl. Poslední okolností podmiňující uložení vyšší trestní sazby v druhém odstavci je úkladná vražda spáchaná s cílem získat majetkový prospěch dle § 144 odst. 2 písm. f) STZ. Jedná se o situace, kdy pachatel spáchá úkladnou vraždu s cílem zmocnit se věci poškozeného, dále je-li úkladná vražda spáchaná za úplatu či s cílem nabýt v dědickém řízení majetek po usmrceném.¹⁴⁵ Dle výše zmíněného lze vyvodit, že tento odstavec je téměř totožný s naším ustanovením § 140 odst. 3 TZ.

Ve třetím odstavci úkladné vraždy jsou stanoveny okolnosti, které podmiňují použití doživotního trestu. Pro naplnění okolností dle § 144 odst. 3 písm. a) STZ se vyžaduje, aby pachatel již v minulosti byl odsouzený právě za úkladnou vraždu dle § 144 STZ. Nestačí tedy odsouzení za trestný čin vraždy dle § 145 STZ. V případě druhé okolnosti podmiňující uložení doživotního trestu je dle § 144 odst. 3 písm. b) STZ vyžadováno, aby pachatel spáchal úkladnou vraždu v nebezpečném seskupení, kterým se rozumí zločinecká nebo teroristická skupina. Poslední kvalifikovanou okolností je dle § 144 odst. 3 písm. c) STZ skutečnost, že

¹⁴⁵ ČENTĚŠ, Jozef a kol. *Trestný zákon velký komentár*. 4. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2018, s. 286.

pachatel spáchal úkladnou vraždu v době trvání krizové situace. Krizovou situaci definuje § 134 odst. 2 TZS a rozumí se jí nouzový stav, výjimečný válečný stav či válka samotná.¹⁴⁶

8.2 Vražda dle ustanovení § 145 STZ

(1) Kto iného úmyselne usmrtí, potrestá sa odňatím slobody na pätnásť rokov až dvadsať rokov.

(2) Odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) na dvoch osobách,*
- b) závažnejším spôsobom konania,*
- c) na chránenej osobe,*
- d) z osobitného motívu, alebo*
- e) v úmysle získať majetkový prospech.*

(3) Odňatím slobody na dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) a už bol za taký čin alebo za trestný čin úkladnej vraždy odsúdený,*
- b) v nebezpečnom zoskupení, alebo*
- c) za krízovej situácie.*

V ustanovení § 145 STZ upravuje trestní zákon vraždu, která je obdobou naší vraždy prosté ustanovené v § 140 odst. 1 TZ a zčásti § 140 odst.2 TZ (co do vraždy spáchané s rozmyslem), může však zčásti pokrývat i skutkovou podstatu zabití dle § 141 TZ. Hlavní rozdíl mezi úkladnou vraždou a vraždou dle § 145 STZ je v absenci předem uvážené pohnutky. Rozdíl se tedy váže k subjektivní stránce trestného činu. Jednání pachatele bude kvalifikováno jako trestný čin vraždy dle § 145 STZ v situaci, kdy pachatel jedná na základě spontánního rozhodnutí. Jedná se tedy o okamžitou reakci na určitý negativní či pozitivní podnět. Tato skutková podstata zahrnuje i případy, kdy pachatel začal usmrcení realizovat ihned po svém rozhodnutí, avšak za předpokladu, že mezi rozhodnutím pachatele a usmrcením oběti uběhla byt' krátká doba, bude takový skutek kvalifikován jako vražda úkladná.¹⁴⁷

Zásadní odlišnost oproti české právní úpravě lze spatřovat v tom, že slovenský trestní zákon pod trestný čin vraždy dle § 145 STZ podřazuje i případy

¹⁴⁶ ČENTĚŠ, Jozef a kol. *Trestný zákon veľký komentár*. 4. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2018, s. 288.

¹⁴⁷ IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo hmotné osobitná časť 2*, Bratislava: Iura Edition, 2006.

tzv. afektdeliktů, tedy úmyslných usmrcení, které jsou spáchány ze strachu, úleku, zmatku nebo v jiném omluvitelném hnutí mysli, a také případy vyprovokovaných usmrcení, neboli usmrcení po předchozím zavrženíhodném chování pachatele.

V druhém a třetím odstavci vraždy dle § 145 STZ je stanovena kvalifikovaná podstata tohoto trestného činu. Až na absenci okolnosti recidivy je zmíněný druhý odstavec téměř totožný s úpravou § 144 odst. 2 STZ. Stanovuje tedy, že pachatel, který úmyslně usmrtí dvě osoby, chráněnou osobu či učiní tak závažným způsobem konání, ze zvláštního úmyslu nebo s úmyslem získat majetkový prospěch, bude potrestán trestem odnětím svobody na dvacet až pětadvacet let. Třetí odstavec pak stanoví trest odnětí svobody na pětadvacet let až doživotní trest pachateli, který byl již za trestný čin vraždy či úkladné vraždy odsouzen, spáchá-li ho v nebezpečném uskupení nebo za krizové situace.

9 Euthanasie

S tématem mé diplomové práce se úzce pojí otázka euthanasie, která je dlouhodobě předmětem diskuse odborné i laické veřejnosti. Problematika euthanasie souvisí s ochranou lidského života, jakožto objektem chráněným ze strany trestního práva. Pojem euthanasie a jeho vnímání se historicky výrazně vyvíjel, i proto jsou dnešní názory na danou problematiku rozdílné nejen z pohledu právního, ale i z pohledu etického, náboženského a politického. Můžeme tvrdit, že otázka euthanasie rozděluje dnešní společnost na dvě názorově rozdílné skupiny. První, zastávající kladný postoj k euthanasii, opírá své argumenty především o právo člověka rozhodovat o svém životě (právo na život dle čl. 2 Úmluvy). Dále pak příznivci euthanasie zdůrazňují právo člověka chránit své soukromí (právo na respektování rodinného a soukromého života dle čl. 8 Úmluvy), či zákaz mučení (zákaz mučení dle čl. 3 Úmluvy), se kterým se pojí právo na důstojný život, tedy i důstojnou smrt. Druhá skupina argumentuje nekompetentností lékaře rozhodovat o životě druhých nebo zneužíváním euthanasie k řešení životních problémů. Společnost jen těžko dojde ke společnému konsensu na klíčové otázky, které vyvstávají s problematikou euthanasie. Má být zakotveno právo na smrt jako základní lidské právo stejně tak, jako je tomu u práva na život? Na tuto otázku se pokusím odpovědět v rámci této kapitoly.

9.1 Pojem euthanasie

Slovo euthanasie pochází již z antického Řecka. Je složeno z řeckého slova „eu“, neboli dobrý či krásný a ze slova „thanatos“, v překladu smrt. V překladu tedy slovo euthanasie znamená „dobrá smrt“. Definic slova euthanasie je několik, avšak z právního hlediska se jedná o *určité jednání, ať konání nebo opomenutí, jehož vlastním cílem je zkrácení života, přičemž rozhodujícím motivem je soucit s trpícím*.¹⁴⁸ Vyčerpávající definici podal i Kratochvíl, podle něhož euthanasie představuje *„takové ukončení nezachranitelného života, které je motivováno snahou poskytnout pomoc umírajícímu, tj. soucitem s ním, jež se děje na žádost či se souhlasem trpícího, humánními prostředky a za předpokladu, že likvidace nesnesitelných útrap převáží újmu plynoucí z předčasného ukončení života*.“¹⁴⁹

¹⁴⁸ KUČA, Radan; JAHNSOVÁ, Alice. *Právní aspekty euthanasie*. Právní rozhledy, 1997, č. 7, s. 356-360.

¹⁴⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání*. In *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2007. s. 52.

9.2 Formy euthanasie

Rozlišujeme několik forem euthanasie, které dále rozlišujeme na jednotlivé typy euthanasie. Tato rozlišení jsou zásadní v otázce zakotvení, či nezakotvení právní úpravy euthanasie do právního řádu dané země. V zahraničních právních řádech se můžeme setkat s tím, že jedna forma euthanasie je povolena, např. asistovaná sebevražda, přestože ostatní formy euthanasie jsou zakázány – například ve státech Oregon, Montana či Colorado.

9.2.1 Aktivní a pasivní euthanasie

Pojmem aktivní euthanasie je myšleno „*aktivní jednání, které má uspišit či navodit smrt jiného.*“¹⁵⁰ Právě tento druh euthanasie představuje euthanasii v pravém slova smyslu tak, jak ji má většina společnosti v povědomí. Pasivní euthanasii se naopak rozumí „*cílené zřeknutí se nebo neposkytnutí životně důležité léčby v případech, ve kterých je zřejmé, že důsledkem neposkytnutí léčby může být nebo bude smrt.*“¹⁵¹

Rozlišení mezi aktivní a pasivní euthanasii bývá v některých případech velmi složité. Je nezbytné připomenout, že i nekonání může za určitých okolností být považováno za konání, pokud je dána podle zákona zvláštní povinnost konat. Proto aktivní i pasivní euthanasii můžeme považovat za vraždu. Je tomu tak v případě, kdy je prokázán alespoň nepřímý úmysl a je zde předpoklad, že je dána zvláštní povinnost konat. Relevantním kritériem je zde důvod, proč nedošlo k neposkytnutí pomoci.¹⁵²

9.2.2 Přímá a nepřímá euthanasie

Rozlišení přímé a nepřímé euthanasie je důležité pro další pochopení pojmu euthanasie. O euthanasii v pravém slova smyslu bychom měli hovořit pouze v případě přímé euthanasie, která je charakterizována svým hlavním záměrem, čímž je uspišení či navození smrti. Naopak u nepřímé euthanasie je hlavním cílem zbavení jedince bolesti a utrpení, přičemž smrt jedince je pouze vedlejším, původně nezamýšleným důsledkem. Vzorovým příkladem nepřímé euthanasie může být podání nadměrných dávek medikamentu na zmírnění bolesti v terminální fázi života, což může být příčinou zkrácení života.¹⁵³

¹⁵⁰ ŠPINKOVÁ, Martina; ŠPINKA, Štěpán. *Euthanasie: víme, o čem mluvíme?*. Praha: Cesta domů, 2006, s. 11.

¹⁵¹ PROŠKOVÁ, Eva. *Etické a právní aspekty eutanazie*. Kontakt, 2009, č. 1, s. 262.

¹⁵² Tamtéž, s. 262.

¹⁵³ ŠPINKOVÁ, Martina; ŠPINKA, Štěpán. *Euthanasie: víme, o čem mluvíme?*. Praha: Cesta domů, 2006, s. 12.

9.2.3 Dobrovolná a nedobrovolná euthanasie

Euthanasii lze také polarizovat dle dobrovolnosti či nedobrovolnosti na straně osoby, o jejímž zkrácení života se má rozhodovat. V případě dobrovolné euthanasie hovoříme o jejím provedení na základě žádosti pacienta, který je stále na takové rozumové a mentální úrovni, kdy je schopen si uvědomit následky svého jednání. V opačném případě k nedobrovolné euthanasii dochází za situace, kdy pacient již není plně kompetentní uvědomit si následky svého jednání. Nedobrovolná euthanasie se tedy děje na žádost rodiny a na základě rozhodnutí lékaře, který je přesvědčen, že život pacienta nedosahuje a nebude dosahovat důstojné úrovně.¹⁵⁴

9.2.4 Asistovaná sebevražda

Asistovaná sebevražda představuje „*záměrné jednání osoby spočívající v napomáhání při sebevraždě jiné osoby nebo navedení druhé osoby k tomuto jednání.*“¹⁵⁵ Při asistované sebevraždě vykonává usmrcující akt sebevrah sám, přičemž napomáhající osoba mu k tomu pouze asistuje. Asistence může mít několik podob, například ve formě poskytnutí jedu nebo jiného smrtícího prostředku. Rozlišujícím hlediskem od euthanasie je tedy osoba, která usmrcující akt provádí, jelikož při euthanasii v pravém slova smyslu vykonává usmrcující akt právě napomáhající osoba, nikoliv sebevrah sám.

9.3 Euthanasie z pohledu trestního práva v rámci tuzemské právní úpravy

Snahy o zakotvení privilegované skutkové podstaty usmrcení na žádost do českého právního řádu se objevují již v osnově trestního zákoníku z roku 1926.¹⁵⁶ Dále například v roce 1937, kdy se uvažovalo u tzv. usmrcení na žádost z útrpnosti, či v případě návrhu nového trestního zákoníku v roce 2004, který zahrnoval v § 118 trestný čin usmrcení na žádost.¹⁵⁷ Dále můžeme zmínit

¹⁵⁴ ŠPINKOVÁ, Martina; ŠPINKA, Štěpán. *Euthanasie: víme, o čem mluvíme?*. Praha: Cesta domů, 2006, s. 12.

¹⁵⁵ CÍSAŘOVÁ, Dagmar; SOVOVÁ, Olga. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. vyd. Praha: Orac, 2000, s. 108.

¹⁵⁶ viz např. §271 tzv. profesorské osnovy trestního zákona z r. 1926 : „*Usmrtí-li viník úmyslně jiného ze soucitu, aby uspíšil jeho neodvratnou, nedalekou smrt a tím jej vysvobodil z krutých bolest způsobených nezhojitelnou nemocí nebo z jiných tělesných muk, proti nimž není pomoci, může soud trest mimořádně zmírnit nebo od potrestání upustit.*“ cit. z FENYK. Jaroslav. *Stručné zamyšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie)*. Trestní právo, 2004, č. 6, s. 8.

¹⁵⁷ § 118: „(1) *Kdo ze soucitu usmrtí nevléčitelně nemocnou osobu, která trpí somatickou nemocí, na její vážně míněnou a naléhavou žádost, bude potrestán odnětím svobody až na šest let.*
(2) *Vážně míněnou a naléhavou žádostí se rozumí svobodný a určitý projev vůle osoby starší osmnácti let, která není zbavena ani omezena ve způsobilosti k právním úkonům a není stížena duševní poruchou, jednoznačně a důrazně směřující k jejímu vlastnímu usmrcení.*“

poměrně aktuální návrh zákona o důstojné smrti z roku 2016¹⁵⁸, který ovšem taktéž nebyl přijat. I přes zmíněné legislativní návrhy se tato privilegovaná skutková podstata v českém trestním zákoníku nenachází. Zvláštní část trestního zákoníku nám však poskytuje určité možnosti, jak zmiňované jednání právně posoudit.

Euthanasie by byla pravděpodobně v současné době nejběžněji posouzena jako trestný čin vraždy dle § 140 TZ, nicméně, jak bylo popsáno výše, institut euthanasie není českým právním řádem nikde upraven. S ohledem na formu a provedení euthanasie, by tato mohla být v některých případech posuzována jako trestný čin účasti na sebevraždě dle § 144 TZ. V souvislosti s posuzováním euthanasie je nezbytné rozebrat také ustanovení § 30 TZ, které se řadí mezi okolnosti vylučující protiprávnost, nicméně zákonodárce dodává, že „*toto ustanovení neřeší problém ‚euthanasie‘, když dosavadní návrhy na úpravu skutkové podstaty usmrcení na žádost ve zvláštní části trestního zákona byly v zásadě odmítnuty*“.¹⁵⁹ Pachatel tedy jedná na základě svolení osoby, jejíž zájmy, o nichž tato osoba může bez omezení oprávněně rozhodovat, mají být dotčeny. (§ 30 odst. 1 TZ) V takovém případě se o trestný čin nejedná, protože takovému činu chybí zásadní zákonný znak, kterým je protiprávnost.¹⁶⁰ V případě svolení poškozeného je možné vylučovat protiprávnost jen za situace, kdy je poškozený oprávněně vzdát se určitého konkrétního zájmu.¹⁶¹ V této souvislosti je tedy svolení poškozeného zcela vyloučeno pro trestné činy proti životu a zdraví s výjimkou svolení k lékařskému zákroku (§ 30 odst. 3 TZ).

Právní posouzení provedení euthanasie bude rozdílné v závislosti na její formě. V případě pasivní euthanasie můžeme předpokládat, že bude právně posouzena jako trestný čin vraždy, popř. zabití. Avšak existují zde i případy, ve kterých lze trestní odpovědnost lékaře vykonávající lékařský zákrok vyloučit. Jedná se o situace, kdy byl zákrok proveden „*lege artis*“, byl proveden na základě informovaného souhlasu pacienta, který nebyl odvolán, nebo byl zákrok proveden

¹⁵⁸ Senátní návrh zákona o důstojné smrti z roku 2016, č. 820. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=820&ct1=0>

¹⁵⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6nbq15shu&rowIndex=0>

¹⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 209.

¹⁶¹ JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 280.

bez souhlasu nebo proti vůli pacienta, avšak v zákonem předvídaných případech.¹⁶²

9.4 Argumenty pro a proti

P. Pafka uvádí, že „je základní filozofickou otázkou, která dělí zastánce a odpůrce eutanázie, otázka, zda má jedinec právo přikládat větší váhu hodnotě svého života, či svému svobodnému rozhodnutí“.¹⁶³ Ztotožňuji se s tímto názorem, jelikož s ohledem na citlivost tématu euthanasie považuji za nemožné, zaujmout jednotný názor a postoj k euthanasii jako takové. Zastánci euthanasie nejčastěji opírají svůj postoj o autonomii vůle každého člověka. O fakt, že každý má právo rozhodnout o svém životě a tím pádem i o své smrti, stejně jako má každý právo na důstojný život, tedy i důstojnou smrt. Euthanasie může být v případě, kdy je člověk nevléčitelně nemocen a trpí velkými a neutišitelnými bolestmi, vysvobozením. Naproti tomu odpůrci euthanasie spatřují riziko v jejím zneužití. V případě, že by euthanasie byla v České republice uzákoněna, ale nebyla by dostatečně dobře legislativně upravena, mohlo by de facto dojít k legalizaci trestného činu vraždy. Stejně tak mezi odpůrce euthanasie často patří samotní lékaři, kteří nechtějí být v pozici někoho, kdo ukončí život jiného člověka. Tento čin považují za úmyslné zabití a tím pádem by byl zároveň v rozporu i s lékařskou Hippokratovou přísahou.

9.5 Judikatura ESLP

Problematikou asistované sebevraždy se zabýval ESLP například ve věci *Pretty vs. Velká Británie*. Stěžovatelka trpěla tzv. amyotrofickou laterální sklerózou, a to v pokročilém stádiu. V takových případech je smrt očekávána v rozmezí několika týdnů. Stěžovatelka byla ochrnutá od krku dolů, nebyla schopna sama polykat a dýchat. Její mentální funkce ovšem nebyly nemocí nijak postiženy. Z toho důvodu usilovala o důstojné ukončení svého života. Její manžel byl ochoten asistovat při ukončení jejího života, jelikož stěžovatelka sama takového činu nebyla schopna. S ohledem na to žádala stěžovatelka orgány veřejné moci, aby nezhajovaly trestní stíhání proti jejímu manželovi po provedení asistované sebevraždy. Její žádosti nebylo vyhověno. Na to stěžovatelka ve svém podání k ESLP uvedla, že byl porušen článek 2, 3, 8, 9, a 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, tj. právo na život, zákaz mučení,

¹⁶² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8.vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 230.

¹⁶³ PAFKO, Pavel. In: PTÁČEK, Radek; BARTŮNĚK, Petr. *Eutanázie – pro a proti*. Praha: Grada, 2012, s. 89.

respektování rodinného a soukromého života, svoboda myšlení a vyznání a zákaz diskriminace. Dle ESLP však nedošlo k porušení žádného z výše zmíněných práv a svobod. ESLP především konstatoval, že článek 2 vedle práva na život nezakotvuje právo na smrt. Další důležité právo, totiž právo na zákaz mučení, též nebylo dotčeno. Odůvodnění spočívalo v tom, že stát není povinen odstraňovat utrpení, které vyvěrá z přirozené příčiny – choroby, když jej stát sám nezpůsobil. S ohledem na to, že zákon nedělá rozdíl mezi zdravým a nemocným jedincem, neztotožnil se ESLP ani s argumentem zákazu diskriminace, kdy by dle stěžovatelky zdravému člověku byla sebevražda „povolena“.¹⁶⁴

Jednoznačně lze s ohledem na dosavadní vývoj otázky euthanasie říci, že nelze zaujmout jednotný názor. Téma euthanasie je velice citlivé, s ohledem na to je nutné nejdříve řešit otázku morální. Až poté, co budeme schopni euthanasii vnímat jako morálně správnou, můžeme přistoupit k jejímu zakotvení do našeho právního řádu. Osobně nejsem prozatím schopen zaujmout kladný či záporný postoj k otázce euthanasie, nejsem tak v současné době ani schopen odpovědět na otázku, zda euthanasii v České republice legalizovat či nikoliv. I přesto že naši současnou společnost považuji za moderní a pokrokovou, nejsem si jist, zda je natolik morálně zralá, aby bylo možné legalizovat institut euthanasie bez větších obav jeho zneužití. Tak či tak by našemu zákonodárci mohly být inspirací právní úpravy zemí, kde euthanasie legalizována je.

¹⁶⁴ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci PRETTY V. THE UNITED KINGDOM ze dne 29. 2. 2002, č. 2346/02. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60448>

10 Úvahy de lege ferenda

10.1 Právní úprava trestného činu vraždy

Stávající právní úpravu trestného činu vraždy zakotvenou v trestním zákoníku považuji za velice zdařilou, zejména s ohledem na přijetí právní úpravy premeditativní vraždy a nové skutkové podstaty zabití. Nicméně i přesto se domnívám, že v současné právní úpravě absentuje jedna privilegovaná skutková podstata vraždy – usmrcení na žádost. Tuto skutkovou podstatu již zahrnoval vládní návrh trestního zákoníku z roku 2004, avšak současný trestní zákoník dané ustanovení nepřevzal. Trestný čin usmrcení na žádost by bylo vhodné zařadit k trestným činům proti životu a zdraví, tedy do Hlavy I zvláštní části trestního zákoníku. Zejména z důvodu kvalitnějšího postihnutí situace, kdy pachatel usmrcuje oběť na její výslovnou žádost. Společenská škodlivost takového činu je bezesporu výrazně menší, než je tomu u trestného činu vraždy, kdy oběť o usmrcení v zásadě nežádá. Legislativní řešení trestného činu usmrcení na žádost navrhuji v následující podobě:

(1) „Kdo úmyslně ukončí život jiného na jeho výslovnou a vážnou žádost, bude potrestán trestem odnětí svobody až na šest let.“

(2) „Výslovnou a vážnou žádostí se rozumí svobodný a určitý projev vůle osoby starší osmnácti let, která není zbavena ani omezena ve způsobilosti k právnímu jednání a není stížena duševní poruchou, jednoznačně směřující k jejímu vlastnímu usmrcení.“

Vzhledem k společenské škodlivosti bych navrhoval za trestný čin usmrcení na žádost trestní sazbu s horní hranicí až šest let, neboť se domnívám, že by soud měl v daném případě mít možnost pachateli podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody.

Ve druhém odstavci jsem navrhl přesně definovat pojem „výslovná a vážná žádost“, protože jsem přesvědčen, že by absence této definice působila v praxi interpretační problémy. Výslovnou a vážnou žádost by mohla učinit pouze osoba starší osmnácti let, která není zbavena či omezena ve způsobilosti právně jednat nebo netrpí duševní poruchou. Z toho plyne, že v případě, kdy pachatel usmrtí na žádost osobu mladší osmnácti let, nebyl by daný čin kvalifikován jako trestný čin usmrcení na žádost, ale jako trestný čin vraždy dle § 140 TZ.

Mnou navrhované legislativní řešení by lépe reflektovalo situace, které současný trestní zákoník sice postihuje, ale nikoliv mírnějšími tresty. Dle mého

názoru by mírnější trest lépe odrazil menší míru společenské škodlivosti trestného činu usmrcení na žádost.

10.2 Euthanasie

V souvislosti s otázkou euthanasie a jejího legalizování jsem nezaujal konkrétní názor. I přesto je velice pravděpodobné, že se v brzké době dočkáme její legalizace i na našem území, proto se pokusím navrhnout její legislativní řešení v rámci trestního zákoníku. Legislativní řešení legalizace euthanasie by jistě usnadnilo zakotvení výše zmíněného trestného činu usmrcení na žádost, do kterého by se zakotvil třetí odstavec, který by euthanasii legalizoval. Dikci tohoto odstavce navrhuji následovně:

(3) „Skutek uvedený v prvním odstavci není trestný, jestliže se jej dopustil lékař či odborný pracovník, který při něm splnil požadavky stanovené zvláštním právním předpisem.“

Daný odstavec předpokládá přijetí speciálního zákona, který by upravoval postupy a požadavky úmyslného usmrcení na žádost, popřípadě asistované sebevraždy. Zejména by měl konkrétně upravovat požadavky na odbornou způsobilost k provedení usmrcení na žádost. Tuto otázku bych však ponechal k odborné diskusi v rámci medicínské vědy, neboť se domnívám, že zákonodárce by měl při tvorbě daného zákona postupovat dle poznatků a názorů lékařských odborníků. Další kontroverzností, na kterou by zvláštní právní předpis měl adekvátně reagovat je otázka, kdo má rozhodovat o usmrcení daného člověka, když on sám je v takovém stavu, ve kterém již není schopen provést vážnou a výslovnou žádost. Osobně navrhuji, aby tak mohli učinit zejména jeho nejbližší rodinní příslušníci v pokolení přímém s tím, že finální rozhodnutí by náleželo dohlízejícím lékařům, kteří by byli povinni konkrétní případ vždy společně konzultovat.

Závěrem bych chtěl zmínit, že podobné legislativní řešení již zdárně funguje v několika evropských státech, ve kterých je euthanasie již legalizována.

11 Závěr

Za cíl své diplomové práce jsem si v úvodu stanovil provedení hlubší analýzy trestného činu vraždy v českém trestním právu. Mým záměrem bylo především podat komplexní a ucelený výklad o tomto trestném činu. Vzhledem k tomu, že se jedná o velice rozsáhlé téma, se kterým se pojí i řada kriminologických a kriminalistických otázek, rozhodl jsem se pro účely této diplomové práce pojednávat o trestném činu vraždy pouze z trestněprávního hlediska.

Svou diplomovou práci jsem zahájil nástinem historického vývoje právní úpravy vraždy v českém trestním právu. Zejména jsem chtěl touto kapitolou čtenáře uvést a zároveň ho seznámit s vývojem trestného činu vraždy, jelikož se v průběhu věků pohled na vraždu výrazně měnil. V této souvislosti považuji za zásadní přeměnu charakteru trestného činu vraždy ze soukromoprávního na charakter veřejnoprávní, neboť se domnívám, že stát vystupuje jako nestranný subjekt, který je o daném činu schopen rozhodnout objektivně. Také disponuje širší škálou donucovacích prostředků. Historickou kapitolu jsem začal pojednáním o tzv. rodové společnosti, poté jsem zmínil první kodifikace v období Přemyslovců, neopomenul také zmínit značný rozvoj trestní práva v době stavovského státu. Většina historického výkladu je pak věnována rakouským trestním kodifikacím a trestnímu zákonu z roku 1950, také trestnímu zákonu z roku 1961, který byl v platnosti až do přijetí současného právní úpravy. Osobně považuji trestní zákoník z roku 1950 za stěžejní vzhledem k současné právní úpravě, neboť ten již rozlišoval mezi vraždou prostou a kvalifikovanou.

Následující kapitola je věnována právu na život a jeho ochraně. Osobně kvituji zakotvení tohoto práva jak na ústavní, tak na mezinárodní úrovni, protože se domnívám, že právo na život je jedním z esenciálních práv vůbec, proto by mělo být chráněno nejvyšším možným způsobem. Na základě odborných článků jsem také poukázal na nejednotný konsens v otázce stanovení okamžiku, kdy se z lidského plodu stane lidský jedinec, přičemž se přikláním k názoru Císařové, že pomyslná hranice mezi lidským plodem a lidským jedincem by měla být spojena s momentem prvního nadechnutí, avšak i přesto se domnívám, že by tato otázka měla být ponechána v režii medicínské vědy.

V rámci stěžejních kapitol pojednávajících o trestném činu vraždy z trestněprávního hlediska jsem se zabýval tímto trestným činem z pohledu současného trestního zákoníku, tedy zákona č. 40/2009 Sb. Nejdříve jsem

podrobně rozpracoval obligatorní znaky této skutkové podstaty, přičemž jsem se zaměřil především na subjektivní stránku, neboť ta je z hlediska posouzení ze strany soudu nejobtížnější. Dále jsem také rozebral jednotlivé skutkové podstaty trestného činu vraždy dle § 140 TZ, tedy vraždu prostou dle prvního odstavce, vraždu premeditativní dle druhého odstavce a také vraždu spáchanou za zvlášť přitěžujících okolností. V této souvislosti se domnívám, že taxativní výčet přitěžujících okolností je téměř ideální, avšak způsob, jakým je tento výčet sepsán, není úplně šťastný, neboť nelze vždy jasně určit, jaký skutek pod danou přitěžující okolností subsumovat. V této kapitole jsem se především snažil poukázat na rozdíly mezi jednotlivými druhy vražd a také zapracovat ustálenou judikaturu českých soudů. Neopomenul jsem ani provést analýzu privilegovaných skutkových podstat trestného činu vraždy – zabití a vraždu novorozeného dítěte matkou, včetně zapracování související judikatury. V případě zabití mě velice překvapila skutečnost, že orgány činné v trestním řízení velice sporadicky kvalifikují úmyslná usmrcení jako trestný čin zabití. V této souvislosti se domnívám, že zavedení této privilegované skutkové podstaty je značným posunem v naší právní úpravě, avšak za její největší slabinu považuji skutečnost, že orgány činné v trestním řízení tuto privilegovanou skutkovou podstatu téměř nevyužívají. V kapitole pojednávající o vývojových stádiích trestného činu vraždy jsem zapracoval stávající judikaturu a zároveň se pokusil ukázat hranici mezi přípravou a pokusem. V neposlední řadě jsem se také zabýval otázkou trestání vražd, zejména trestem odnětí svobody dle § 55 TZ a výjimečným trestem dle § 54 TZ, který lze za vraždu uložit. V této souvislosti jsem také stručně pojednal o trestu smrti, který není dle stávající právní úpravy připuštěn, avšak společnost jeho znovuzavedení striktně neodmítá. Osobně jsem zastávce toho názoru, že v moderní společnosti je trest smrti již přežitým institutem, neboť lze nahradit humánnějšími tresty.

Srovnání české a slovenské právní úpravy vražd byla věnována další kapitola. Především jsem provedl analýzu skutkové podstaty trestného činu vraždy úkladné dle § 144 STZ a také vraždy dle § 145 STZ. Zároveň jsem nastínil i tresty, které lze za vraždu dle slovenského práva uložit.

V další kapitole jsem se zabýval otázkou euthanasie, která je bezesporu jednou z celosvětově nejcitlivějších témat, neboť se dotýká velice kontroverzních otázek, např. zda jedinec může o svém konci života rozhodovat svévolně. V této kapitole jsem rozčlenil jednotlivé formy euthanasie, provedl její pravděpodobnou

kvalifikaci z hlediska trestního zákoníku a poskytl přehled názoru zastánců i odpůrců euthanasie. K otázce euthanasie jsem nezaujal vyhraněný názor, neboť si nejsem zcela jist, nakolik je naše společnost morálně zralá na to, aby v případě jejího zavedení nedocházelo k jejímu zneužívání, tj. aby pomocí euthanasie nedocházelo k řešení například existenčních či depresivních problémů.

V poslední kapitole jsem nastínil úvahy de lege ferenda. Zejména jsem se zaměřil na absentující trestný čin usmrcení na žádost, který by jistě naši již tak velice zdařilou právní úpravu trestného činu vraždy obohatil. V této souvislosti jsem navrhl i jeho legislativní řešení pro případné zakotvení do našeho trestního zákoníku. Možné legislativní řešení jsem navrhl i v případě legalizace euthanasie.

V závěru bych ještě rád zmínil, že mi psaní mé diplomové práce přineslo především lepší poznatky o diferencování úmyslných usmrcení a rozdílný náhled na otázky s nimi související.

12 Resumé

This thesis provides the reader a comprehensive analysis of the crime of murder in Czech criminal law. The crime of murder is considered to be one of the most dangerous crime in the modern society, because a perpetrator of a murder attacks one the most valuable things, that human being has. That is a human life.

The overview of the crime of murder is not only from current Czech criminal legislation, but also from a history of legal regulation in our country. It helps the reader to understand how the crime of murder has changed over the years. Especially it is interesting how the crime of murder changed its character from vendetta to crime that is solely prosecuted by a state at present time.

The core of the thesis represents chapters outlining the crime of murder in Czech current legislation. The crime of murder is enshrined in § 140 of the Czech Act. No. 40/2009 Coll., Criminal Code. In connection with adoption of the Czech Criminal Code the legal regulation of the crime of murder was added a new type of murder called premeditated murder. This law regulation reflects better among intentions of the perpetrator. In these chapters the thesis deal with the substantial elements of a crime of murder, stages of development and punishments that may be imposed on perpetrator. In the end of this chapter, the death penalty is characterized and evaluated.

The next chapter is dedicated to the comparison of our legislation of the crime of murder with the Slovak legislation. It means with the crime of murder stipulated in the Criminal Code No. 300/2005 Coll. Basically both legal regulations are quite similar.

The question of euthanasia is devoted an own chapter. Euthanasia is nowadays criminalized as a crime of murder in Czech criminal law, but there are a few states in Europe, where euthanasia is legal. This chapter mainly pays attention to different opinions about legalization of euthanasia and distinguishing type of euthanasia.

In conclusion, the crime of murder represents a very important section of the special part of the Czech criminal code, because its first place in special part of the Czech criminal code shows the basic principles of Czech criminal law. More precisely, the Czech criminal code primary protects a human life.

13 Použité zdroje a literatura

Knižní literatura česká:

- 1) CÍSAŘOVÁ, Dagmar; SOVOVÁ, Olga. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. vyd. Praha: Orac, 2000. ISBN 80-86199-75-4.
- 2) DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.
- 3) GŘIVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav; ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 4. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3.
- 4) HARTL Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.
- 5) JÁNOŠÍKOVÁ, Petra; KNOLL, Vilém; RUNFOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-251-6.
- 6) JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3.
- 7) JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 7. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-230-1.
- 8) KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2.
- 9) KUKLÍK, Jan a kol. *Vývoj česko-slovenského práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-741-6.
- 10) KVAPILOVÁ, Helena; DOGOŠI, Michal. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-059-8.
- 11) MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15. - 16. Století*. Praha: Univerzita Karlova, 1989.
- 12) MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.
- 13) PAFKO, Pavel. In: PTÁČEK, Radek; BARTŮNĚK, Petr. *Eutanazie – pro a proti*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4659-3.
- 14) POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Musíš znát...Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN: 978-80-7552-055-5
- 15) ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha: C.H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5
- 16) ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8.vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.
- 17) ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II: Zvláštní část (§ 140-421). Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5
- 18) ŠPINKOVÁ, Martina; ŠPINKA, Štěpán. *Euthanasie: víme, o čem mluvíme?*. Praha: Cesta domů, c2006. ISBN 80-239-8592-2.
- 19) TAUCHEN, Jaromír; SCHELLE, Karel a kol. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2015. ISBN 978-80-7418-248-8.

- 20) VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4.
- 21) VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-575-3.
- 22) WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6.

Knižní literatura zahraniční:

- 1) BALÁŽ, Pavel. *Trestné právo hmotné všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd., Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2005, ISBN 80224-0876-X
- 2) ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon veľký komentár*. 4. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2018, ISBN 978-80-8155-076-8.
- 3) ČIČ, M. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2012. ISBN 978-80-8944-793-0.
- 4) IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo hmotné 1: Všeobecná časť*. Bratislava: Iura edition, 2006. ISBN 80-8078-084-6.
- 5) IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo hmotné osobitná časť 2*, Bratislava: Iura Edition, 2006. ISBN 80-8078-084-6.
- 6) SAMAŠ, Ondřej; STIFFEL, Harald; TOMAN, Pavol. *Trestný zákon, Stručný komentár*. 2. vyd. IURA EDITION, 2010. ISBN 978-80-8078-370-9.

Odborné články:

- 1) CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Iura novit curia*. Trestní právo, 1998, č. 5.
- 2) DOLENSKÝ, Adolf. *Momentum partus*. Trestní právo, 1998, č. 3.
- 3) FENYK, Jaroslav. *Stručné zamyšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie)*. Trestní právo, 2004, č. 6.
- 4) HOŘÁK, Jaromír. *Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem. Část I. K výkladu ust. § 140 odst. 2 trestního zákoníku*. Trestní právo, 2009, roč. 14, č. 9.
- 5) HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In Bulletin advokacie. 2009, č. 10.
- 6) KUČA, Radan; JAHNSOVÁ, Alice. *Právní aspekty euthanasie*. Právní rozhledy. 1997, č. 7.
- 7) PROŠKOVÁ, Eva. *Etické a právní aspekty eutanazie*. Kontakt, 2009, č. 1.
- 8) MITLÖHNER, Miroslav; REŽŇÁKOVÁ, Martina. *K vymezení objektu trestných činů proti životu*. Trestní právo, 1997.

Právní předpisy:

- 1) Sdělení č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- 2) Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- 3) Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
- 4) Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

- 5) Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon
- 6) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- 7) Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Soudní rozhodnutí:

- 1) Rozhodnutí Evropské soudu pro lidská práva ve věci PRETTY V. THE UNITED KINGDOM ze dne 29. 2. 2002, č. 2346/02. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-60448>
- 2) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 1991, sp. zn. 7 To 62/91, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 1-2/1993 jako R 1/1993 tr.
- 3) Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 8 Tz 122/68, publikovaný ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 6/1969 jako R 19/1969 tr.
- 4) Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012, publikovaný ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 3/2014 jako R 11/2014 tr.
- 5) Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 11. 1986, sp. zn. 5 Tz 33/86, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4-5/1987 jako R 27/1987 tr.
- 6) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 6 Tz 99/1968, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 6/1969 jako R 20/1969 tr.
- 7) Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 10. 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4-5/1986 jako R 16/1986 tr.
- 8) Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1976 jako R 41/1976 tr.
- 9) Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1976 jako R 41/1976 tr.
- 10) Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 8. 5. 1991, sp. zn. 3 To 19/91, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4-5/1992 jako R 27/1992 tr.
- 11) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 5 Tdo 168/2012, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 10/2014 jako R 53/2014 tr.
- 12) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 6/2013 jako R 37/2013 tr.
- 13) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 2/2012 jako R 9/2012 tr.

- 14) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 10. 2009, sp. zn. 3 Tdo 439/2009.
Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/4C3C51B39BA040F5C1257A4E0069875C?openDocument&Highlight=0.
- 15) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 2014, sp. zn. 4 Tdo 795/2014.
Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/4801183C048BEF42C1257D200034F31D?openDocument&Highlight=0.
- 16) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 3 Tdo 107/2015.
Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/5D0F3B5A9DB98A34C1257DFE003598DB?openDocument&Highlight=0.
- 17) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 2018, sp. zn. 7 Tdo 1333/2018.
Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/142938886822C90AC125837A0021F9F6?openDocument&Highlight=0.
- 18) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 7/2013 jako R 49/2013 tr.
- 19) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 8 Tdo 998/2015 publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 2/2016 jako R 10/2016 tr.
- 20) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 6. 2007, sp. zn. 8 Tdo 624/2007, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 7/2008 jako R 37/2008 tr.
- 21) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 3/2011 jako R 14/2011 tr.
- 22) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 11. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1368/2008, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 9/2009 jako R 54/2009 tr.
- 23) Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 6. 1997, sp. zn. 3 To 41/97, publikované ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 8/1998 jako R 46/1998 tr.
- 24) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2019, sp. zn. 6 Tdo 134/2019.
Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njptembrhfpw4427ge3tgmq&groupIndex=0&rowIndex=0>

Zahraniční soudní rozhodnutí:

- 1) Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 10. 11. 2011 sp. zn. 5 To 12/2011.
Dostupné z: <https://www.nsud.sk/data/att/18654.pdf>
- 2) Rozsudek Nejvyššího soudu SR ze dne 3. 3. 2011, sp. zn. 5 To 23/2010.
Dostupné z: <https://www.nsud.sk/data/att/2200.pdf>

Ostatní zdroje:

- 1) Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6nbql5shu&rowIndex=0>
- 2) Postoje občanů k trestu smrti - květen 2019. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4956/f9/obl90618.pdf
- 3) Senátní návrh zákona o důstojné smrti z roku 2016, č. 820. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=820&ct1=0>
- 4) Statistická ročenka Vězeňské služby - 2018. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/05/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2018.pdf>
- 5) Statistiky kriminality policie ČR. Dostupné z: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>
- 6) Vládní návrh trestního zákoníku z roku 2004, č 774. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=744&CT1=0>